

Fra Grgo Martić.

(Sestavil J. D.)

(Dalje.)

5. Odičen z raznovrstnim znanjem, katero si je pridobil Martić v zornih letih mladosti, vrne se l. 1844. v Bosno, kjer ga o božiču škof fra Rafo Barišić v Travniku posveti za mašnika. Malo potem, dné 14. prosinca l. 1845., opravi novo mašo v kreševski samostanski cerkvi. Od tedaj pa do danes je Martić neutrudljivo delaven i kot pesnik i kot vrl duhovni pastir. Toda kakšno je bilo slovstveno polje v Bosni, ko je je počel on bogatiti s svojimi pesniškimi umotvori! Vse je spalo v trdem spanju, vse je bilo mračno in oblačno. Zato pesnikovo ognjevito srce bridko toži:

Več je mene tuga obhr-
vala,
Sve je meni mračno i
oblačno,
A sve mi je tužno i če-
merno . . .
Sinje more presušiti more,
Moje oko od suza ne-
more.

Ko je pesnik tako vtop-
ljen v žale misli in od ni-
koder ne vidi pomoči svo-
jemu narodu, zakliče vila
z „Vlašića planine“ ter mu
prinese knjigo, da naj vstane

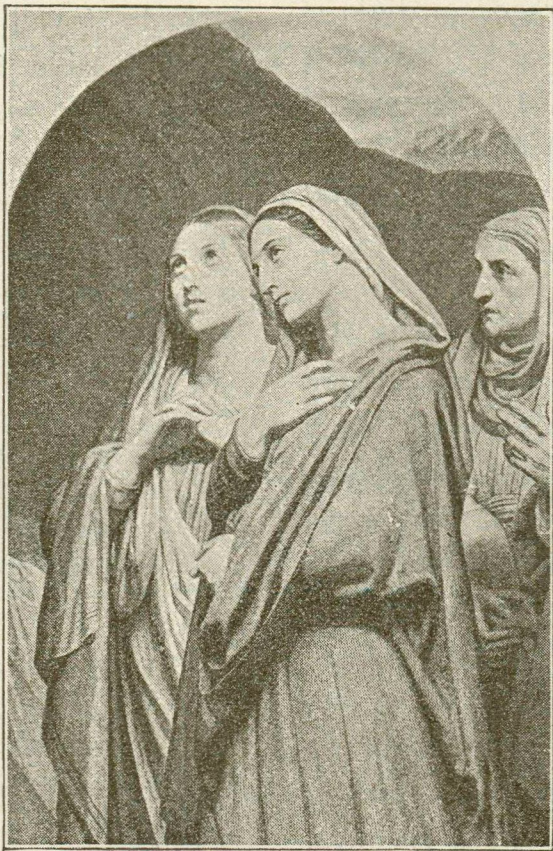
in budi brate iz trdega spanja. Ta bela vila je bila posestrima narodnega trpina Jukića, s katerim je tedaj Martić sklenil srčno prijateljsko vez, katera ju je vezala do smrti in mnogo uplivala na dušni razvoj mladega pesnika Martića.

Da bolje ocenimo pomen tega prijateljstva, naj povemo nekoliko o Jukiću. S tem zanimivim možem se je začela nova dôba za bosansko slovstvo, zakaj do njegove dôbe se je

gojilo skoro izključno le bogoslovno slovstvo, Jukić pa je opozoril bosanske pisatelje tudi na druge slovstvene predmete. Ivan Jukić se je rodil l. 1818. v Banjiluki, glavnem mestu turške Hrvaške. Oče mu je bil zlatar. Mladost je preživel prav tako kakor Martić: dečka so pripeljali očetom franjevcem v slavni fojniški samostan; od tam je šel v Zagreb, kjer se je se-

znanil z Gajem, kakor pozneje Martić. Povrnivši se v domovino, začne zbirati narodne pesmi, pripovedke in pregovore in sploh vse, kar je bilo važnega za domačo zgodovino. Toda blagemu fra Ivanu Jukiću ni bilo usojeno mirno delovanje za bosansko domovino; bil je iskren in neupogljiv zagovornik krščanskih Bošnjakov za vladarstva Omera paše, ki je l. 1850. zatrl ustajo bosanskih plemičev. In to neustrašljivo zagovarjanje ubogih rojakov je naklonilo blagemu možu hudih nadlog. Nekega dné je bil po sili ugrabljen in kakor tolovaj odgnan najprej v Solun, od

todi pa v Carigrad. Tam je pretrpel silne muke. Šele vsled posredovanja avstrijske vlade se je smel vrniti v domovino. Naposled je našel varno zavetje pri blagodušnem podporniku vseh Bošnjakov, pri prevzvišenem vladiki Josipu Juraju Strossmayeru, ki je potrtega pisatelja podpiral do smrti, katera ga je dohitela na Dunaju l. 1857., kamor je bil šel iskat zdravja. (Prim. Napotnik, n. d. str. 35 nsl.)

Žene pred Izveličarjevim grobom.

Jukić je torej naročil Martiću, naj vzbudi iz spanja vse brate. Toda v onem času ni bilo lahko razpeti krila, zakaj vse razmere, politiške in cerkvene, so bile kaj malo ugodne za slovstveno delovanje. Bilo je sicer še več nadarjenih móž, kateri bi bili lahko sukali pero za narodno stvar, toda niso umeli časa in so se držali starega kopita v slovstvu in rajši rabili latinščino, kakor n. pr. provincijal Marijanović, Matić, duhoviti Josić, ki je rajši prepeval v Vergilijevem jeziku, nego da bi se učil Babukića hrvaške slovnice. Tako sta postala torej Jukić in Martić preroditelja novejšega slovstva bosanskega. Kakor Jukić, začel je tudi Martić zbirati narodne pesmi. Zbral jih je sam okrog 200. Zbirko naj bi bil uredil Jukić, toda ker ga je prehitela smrt, prišla je na svetlo leto pozneje, l. 1858., pod naslovom: „*Narodne pjesme bosanske i hercegovacke.*“ Tej dragoceni zbirki je napisal Martić (z imenom Ljubomir) predgovor in dodal prekrasno elegijo Jukiću v spomin. V njej se prav lepo zrcali živo čuteče srcé pesnika Martića. Za rek si je izbral pesnik iz Horacija:

Multis ille bonis flebilis occidit;
Dignum laude virum Musa vetat mori.

„Rad nerad priznam“, piše prevzv. škof Napotnik v n. d. str. 40., „da še nisem bral tako mozeg in kosti pretresujoče žalostinke. Pesnik je svojo globoko žalost po goreče ljubljennem, umrlem pobratimu izrazil in vpodobil na razne, prav živo do srca segajoče načine. Krasno opisuje strašno burjo, ki je baje nastala na dan prijateljeve smrti. Žarno solnce je nehalo sijati, zakrivši svoj obraz v temne oblake, ki so pali od neba do zemlje in pričeli dežiti — a ne roso rosovito nego točo grozovito. Vihar je pušil, da je gore rušil. Potok Vrbas je bučal niz ravne doline in seboj valjal drevje in kamenje. Vsakdo živih se je poplašil v svojej grešni duši, kaj da hoče biti.

Bože mili! čuda nevidjena!
Nevidjena, ne pripoviedjena!

Nekdo cikne iz oblakov, kakor ljuta guja v precipu — to je bila pregorkinja vila, ki je tugovala za svojim pobratimom, da se je daleč na okrog razlegal žalovanja glas.

Ajme! meni do Boga miloga.
Jao! Kobni u godini dane.

Ajme! žarko na nebu sunašce.
Jao! moje zelene dubrave.
Ajme! moje po gorama druge.
Jao! moja kola i siela.
Ajme! mladi po dolinah momci,
Jao! biele što čuvate ovce.
Smrkni dane, neogranuo mi.
Stani žarko, neogrijalo, sunce.
Ječte gore, ne zelenile ga,
Ne cvitaj smilje i bosilje.
Moje drage ne igrajte druge;
Razverzite i vesela siela.
Ne pievajte ćobani mladjahni;
Zaturite diple i svirale,
Zaduhnite gusle i tambure.

— — — — —
Poslušajte, ako bora znate,
Koji mi se dogodiše jadi.

Na to milo prošnjo vse utihne ter umolkne in užaljena vila jame tožiti, kako je negovala in varovala svojega ljubega pobratima od zibelke do poznih let. Podarila mu je um in pamet, učenost in domovinsko ljubezen, da je vse oživljal in vse silil k občudovanju. Daleč na okrog so ga slavile slovanske pokrajine. Toda bile so vile, ki so zavidale slavljencu slavo, posebno zlovoljna starka, ki človeku seje nesrečo po potih in stezah, da mu niso ravne in varne.

Oj sudbino! ne bilo ti traga.
Sad ukažeš tvoje zlatno lice,
Sad se opet huljaš kriomice.
Sada digneš pod nebo junaka,
Sad ga hitaš u dno mrkla mraka.
Jednoga mamiš, a drugoga daviš;
Jedno zidaš, a drugo ukidaš.

A četudi mu je sovražna vila strla telo, duh junakov živi in slava.

Hrabar vitez za smrt i neznade.
Njegova su diela nekajana;
I njegovi dani neplakani . . .
On živi sretno brez kraja viekove.

Ganljivo nagrobnico na prijatelja pa končava rahločutni pesnik s temi-le stih:

Rasla jela i širila grane,
Grane daše hlada ugodnoga,
Liepu cvietju rosu plodonosu.
Vihar puhnu, skerši jelu vitu,
Jelici se osušiše grane.
Nesta hlada, a rosa odpada.
Nit već diši niti kom miriši.

(*Napotnik, n. m. 40 nsl.*)

6. Naš pesnik je izgubil torej z Jukićem svojega najboljšega prijatelja. Življenje mu je po-

stajalo vedno resnobnejše, skrbi so se množile od dné do dné. Omeniti moramo, da je pred istim Omerjem-pašo, ki je nesrečnega storil Jukića, bežal tudi Martić. L. 1850. je bil namreč imenovan za župnika v najvažnejšem mestu cele Bosne — v Sarajevu. Zbok svoje službe je imel vsak dan opraviti tudi z omenjenim Omerjem-pašo Latas, ki je bil — mimogredé povemo — rodod Hrvat iz Ogulina in se je poturčil. Martića je sicer prijazno sprejemal in mu uslišaval prošnje, toda odkar mu je ugrabil prijatelja Jukića, ni mu Martić več zaupal. Ko je v najhujšem mrazu bežalo sedem tisoč družin na avstrijsko zemljo, da rešijo pred krvoločnim pašo vsaj golo življenje, bil je med izseljenci tudi fra Grgo. V Sarajevo se je smel vrniti šele za Hurdžida paše. Toda kmalu so ga klicali drugam. L. 1856. naprosi nikopoljski škof Conte Angelo Parsi tedanjega provincijala frančiškanskega reda v Bosni, Pašalića, da mu pošlje kakoga mladega misijonarja v Ruščuk; provincijal odmeni za ta važni posel Martića, zlasti zaradi znanja jezikov, kateri se govore v onih pokrajinah. Tako je prišel pesnik v lepe kraje ob Dunavu, v Bolgarsko in Rumunijo. To ga je sicer zaviralo, da se ni še lotil svojega največjega dela, „Osvetnikov“, a bilo mu je v drugem oziru koristno. V tem času je namreč imel priliko, globlje spoznavati narodnega duha, seznaniti se ž njegovimi težnjami in bedami; s svojimi očmi je videl vsa ona krvava bojišča, kjer so krvaveli junaki „za krst častni in slobodu zlatnu“; zlasti pa je, nabirajoč in prepisujoč narodne pesmi hrvaške in poslušajoč divne pesmi bolgarske, dovršil in izpopolnil znanje narodnega jezika. Tako se je pesnik mnogo učil iz knjig in življenja, zlasti pa od naroda svojega, in vse to ga je storilo sposobnega, da je zložil najboljši epos, kar jih pozná jugoslovansko slovstvo, svoje divne „Osvetnike“.

7. Vrnivši se z misijonskega dela postane Martić v kreševskem samostanu učitelj mladim klerikom in dijakom, učeč jih jezikoslovnih, modroslovnih in bogoslovnih predmetov. Tisti čas pa začne vreti po Hercegovini in na meji Črne Gore. Ti dogodki ga pretresejo, da prime za javorjeve gosli in zapoje prvo junaško pesem „Osvetnikov“. Celó delo ima namreč naslov:

„Osvetnici“ in obsega sedem pesmij, kojih je vsaka nekako celota sama zase.

Prva pesem: „Obrenov. Dogodjaj iz godine 1857.“ V šestih spevih opeva grozno trpljenje uboge raje zaradi nasilstva zverskih bašibozukov; vsakega količkaj čutečega človeka mora presuniti ta dogodek, naslikan z zgodovinsko natančnostjo. Šahin-aga, načelnik bašibozukov, opleni hišo junaka Obrenova, oskruni sinaho, sina Draga pa odvêde v trdnjavo na Trebinje. Strela udari v jetniško poslopje, Drago uteče, zbere četo junakov ter hiti po noči nazaj na Trebinje, da se maščuje nad Šahin-ago. Napade grad, ubije ago, tovariši pa zapalijo turško gnezdo, kjer poginejo vsi Turki, ki se nečejo udati. Tako je Obrenov Drago prvi osvjetnik (maščevalec), ki se je maščeval nad nenasitnim Turkom. Prekrasno pričinja pesnik prvi spev „Sudbovanje“, proseč posestrimo vilo, naj mu vendar pové, zakaj vlada tolika žalost „na Javorju pustu“? Kaj se je neki zgodilo? Ali je mar tuga izgubila tovarišico? Ali pa se je morda vila ulovila za grm in kliče pobratima na pomoč?

Vini mi se na gudalo vilo!
A za čistu vjeru djevovanja,
Djevovanja i moga i tvoga;
Ter nebi l' mi nekazala krivo:
Štono cvieli na Javorju pustu?
Il' je tuga ostala bez druga,
Pa jaduje u planini sama;
Il' se vila u grm ulovila,
Tere kliče pobratima vierna,
Da joj zlatne odapnije vlase.
Nit je tuga ostala bez druga,
Jer nevolja uvijek hoda s njome;
Nit je vila u grm se savila;
No vjera je, da nekažem krivo,
Jer me nije naučila majka.¹⁾

Nato pripoveduje, kako si je sivi sokol izbral kamenite klance in pečine hercegovske, tam naredil si gnezdo, v njem skrbno gojil mladiče; ni mu bilo mar cvetja in ovočja, niti čarnega petja pastirjev, jedino veselje mu je bila sloboda:

Priroda mu sama njegovanje,
A sloboda rajsko radovanje.
Što večera, nikoga ne pita,
A što ruča, nikom stalo nije.

(Napotnik n. m. str. 7.)

¹⁾ Pjesnička djela fra Grge Martića. I. dio. Sarajevo. Tiskom i nakladom tiskare „Bosanske pošte“. 1893, str. 1.)

A glej nesreče! priklati se v one klance ljuta guja (kača), ki začne prežati na mladiče, mlade sokoloviče, ter jih zalezuje, da morajo bežati iz gnezda vedno višje med skaline. Ko stari sivi sokol zapušča mladiče, da se vspnè za vedno pod sinje oblake, daje jim še zadnje naročilo, da se maščujejo nad kletu alo (kačo).

Eto vjera, eto kletva moja,
Osvetnike vas ostavljam krute
A osvetu na alu prokletu,
I na alu in na aloviče.
Na osvetu moja čeda siva!
Bez slobode života vam nema,
Ni junačtva bez nevolje teške;
A nevolja slogom druge veže,
A junaci u slozi su jaci;
I vi slozi i zadruzi vierni
Svog nedaću okajte babajka
I krvlju mu osvjetlajte krila;
Koji neće, teško njemu bilo:
Sivoga mi nenosio perja,
Nevijo se po nebesku luku,
Žarkoga se nenagledo sunca;

Nebilo mu ptića odgojića,
Ako l' bilo, ali robovalo.

Z grozo poslušajo ptiči sokoloviči zadnjo željo svojega babajka (očeta). Vsi se zavežejo slovesno, da ga hočejo grozno maščevati. — Vsakdo takoj spozna, kaj pomenja ta alegorija: da je sokol Bošnjak, sokoloviči njegovi sinovi, ki so mirno bivali v svojih selih, dokler se ne priklati kača, krviželjni Turek in njen strupeni zarod. Ta spev je ob jednom uvod celemu epu, ker vedno se ponavlja, kar vila pravi ob koncu speva:

Pa eto ti pobratime dragi,
Što cvijeli po Javorju kletu . . .
Sve ti ptići po razbojih cviele;
Krvavi jim do očuh kljuni,
Grozni nokti do sivoga perja;
Nema dana, kad nije mejdana,
Nema ljeta bez krvnih osvetah,
Niti klanca bez bojna udarca.“

(N. m. 12 nasl.)

(Konec.)

Pomladanska.

Pač dolgo, težko smo čakali,
O vigrad, da prisiješ spet;
Razpada zdaj snežena halja,
Pred nami zemlja se razgalja
Iz nje za cvetom sili cvet,
In kal odpira se ob kali,
Kar dolgo, težko smo čakali.

Zdaj slobodno se veselimo,
Hitimo pod nebeški strop
Na ravne travnike, vrtove
In v strme hribe in gozdove,
Da s solncem spremimo v pokop
Poslednji sneg, spomin na zimo.
Zdaj slobodno se veselimo!

O topli žarek, svet prekrasni,
Prirode nepojmljivi red!
Po žilah teče kri živeje,
In tudi v dušo nekaj greje,
Kot bi se tajal trdi led
Otrplih čustev v duši jasni.
O topli žarek, svet prekrasni!

Mi z vami, ptiči lahkokrili,
V naročji božajočih sap
Najrajši kvišku bi vzleteli,
Iz grla čistega zapeli,
Da reke bi grmeči slap
Z zvenečim petjem preglasili,
O ptiči drobni, lahkokrili!

„Le kratek čas, le dni minljive“
Tako bi pevali z višin —
„Poročno krilo zemlja nosi,
Nebó cvetice nánjo trosi;
Zdaj glej, poslušaj, zemlje sin,
Napôji se lepote žive
Ta kratki čas, te dni minljive!“

In ti, pomlad, ti hči nebesna,
Poslanka dobrega Bogá,
Prilagaj gorke nam poljube,
Na čelu gladi temne gube,
Raznetaj ogenj nam srcá,
Zatiraj čustva topo-resna,
O ti pomlad, ti hči nebesna!

Naj tudi hrujejo viharji,
Odmikajo tvoj zlati čas,
Ti vedno lepa, vselej nova,
Kasneja časih, a gotova,
Ogrej, krepčaj, pomlajaj nas,
Ki dan za dnevom smo v viharji
Hladnejši, trédnejši in starji.

Anton Medved.

Jarem pregrehe.

(Povest. — Spisal P. Bohinjec.)

XI.

Ono noč smo fantje zbili
Se pod lipo zeleno.

Národna.

Tisto nedeljo po sv. Juriju je vselej semenj ali žegnanje pri podružnici sv. Jurija.

Komaj se je mašnik zadnjokrat obrnil po cerkvi in zapel „Ite, missa est“, že je nategnil pri Trosniku godec, tisti Krevsov Tine, svoje harmonike, ki so se ustavile navadno šele v ponedeljek popoldne ali celó v torek zjutraj. Mladi svet se je zbiral v pivnici, jel, pil, pel in se vrtel.

Izba je prostrana. Tri mize se vrsté ob kloph, ki se naslanjajo na stene. Okrog miz pa se gnetó pivci na gosto kakor slaniki v sodu. Mladi ljudje pa morajo imeti svoje tovarišice. Besede v pesmi: „fantje dekleta napajajo“ imajo pač svoj izvor v takih prilikah. To so vam dekleta vsa druga, kakor je njih prilastek: „sramežljiva“. Tako vam izlivajo kozarce kakor fantje. Okoli peči pa zijajo — nebodi jih treba — otroci. — To vam je hrušč in trušč, da drug drugega ne razumejo. Po sredi izbe se premika par za parom v največjem ognju in potrkava z nogami na povelje, katero daje nagajivi godec.

V veži pa sedé že bolj postarni možakarji, vlečejo ga po svoje iz kozarcev in pip ter zabavljajo mlademu svetu v izbi, češ: kakó je neumen!

In ko bodo kdaj sedeli v veži tisti, ki plešejo sedaj v izbi, porekó tudi tako. Resnica in izkušnja hodita skupaj.

„Danes bo zopet Trosnik vzel nekaj krvi na svoje rame“, reče možiček, ki so mu lasje zlezli že precěj na tilnik.

„Čudež bi bil, ako ne“, odgovori mu sosed.

„In ženske, te jih bodo mirile; vsaj jih je dosti vmes: vsaka ima svojega.“

„Poglej, poglej, tále je Ostnikova. Kakšna je že! Saj se je komaj dedec oženil.“

Te besede so merile na dekletce, ki je prišlo iz izbe ter si na hišnem pragu hladilo vroče čelo. Polsvilnati obleki se pozná na hrbtu več dolgih lis, ki pričajo, da dekle dobro greje v hrbet. Ob pasu se pozná, da krilna barva ni kaj stanovitna. Sicer pa je dekle čednega obraza in precejšne postave, dasi se ji pozna, da še ni tako dolgo, kar je še z materjo hodila v cerkev.

Smejala se je otrokom, ki so prodajali zijala okrog hiše in se učili gledat. Sedaj pa sedaj prime ta ali oni otrok svojega tovariša ali tova-

rišico za roko ter poskuša, kako bo šlo, kadar bo velik.

A ni dolgo gledala po otrokih. Kmalu za njo pride iz hiše druga podoba. Poznamo jo že. Krajčev Janez je. Zadere se najpoprej nad otroki: „Otroci, domov spat!“ A kdo bi ga slušal? Tam izza vogla se je čula iz otroških ust celó kaka nagajiva beseda, ki je pričala o razposajenosti vaše mladine.

„Franica, kaj ti je, da si šla venkaj?“ nagovori Janez svojo plesno znanko.

„Nič! Samó vroče mi je strašnó. Oh, kakšen si pa ti?“

In res je bil Janez nekako čuden.

Kratke hlače so se ga dobro oprijemale in golenice pri črevljih si je nagrbal nazaj pod kolena, da so se videle bele praznje gate. Život mu je krila samo bombaževa srajca, mokra, da bi jo lahko ovil kakor mokro cunjó. Z rdečim vlakencem prepletana prsna stran je kazala, da rdeče vlakence ne drži barve. Krog vratú mu je visela svilena rdeča ruta, le na koncéh majhno zvezana. Glavo mu je dičil lep kastorec. Iz obraza pa mu je kar puhtelo: tako soparno je bilo v hiši.

„Soparno je“, izpregovori zopet Franica.

„Soparno, soparno“, ponovi Janez in nehoté zaškriplje z zobmi. Franica ga ostro pogleda:

„Kaj pa vendar misliš?“

„Ta hudik mora pomniti, kdaj sem mu jaz rebra ravnal.“

„Oh, Janez, nikar! Kaj porekó naši...? Jaz grem domov. Strašno me bodo karali, ako zvedó, da sem bila jaz pri tepežu.“

„Ne pojdeš ne, Franica! Jaz te spremim do doma in izgovorim očetu.“

In Janez vleče za roko svojo plesalko v izbo. Godcu vrže na mizo šmarno petico in zakliče: „Štajariš“.

Hipoma preneha godec, in vsi pari izginejo za mize. Iz nova potegne Tine harmonike, Janez in Franica pa se sama sučeta po izbi. To je res ples, ki ga ne zna vsak. Saj je bil pa tudi Krajčev Janez ponosen! Tako je sukal Franico kakor pajek muho.

Janez je bil ves očetov. Precěj velike in močne postave je bil; a tudi čednega obraza. Kako tudi ne? Dobra hrana, stanovitno delo, brezskrbno življenje: to človeka krepi. Doma

je bil bolj tih nego zgovoren. Pred očetom je imel opravičen strah, zakaj stari je bil koščen in trden. Rad se je ponašal, da je vzdignil v svojih prejšnjih letih pet mernikov pšenice, stoječ v merniku. Nekoč se mu je Janez ustavil. Toda starec ga prime za rami in posadi trdó na klop, rekoč: „Tu-le boš nocoj!“ In od tistega časa se sin nikdar ni uprl očetovi volji. A kadar je bil Janez v družbi (in to mu je oče včasih še prerad dovolil), takrat je bil zgovoren in dobre volje. Bil je nekak vodja Bičenskih fantov. Ni jih bilo dosti, a korenjaki so bili in že od nekdan na glasu, da se radi tepó. Bali so se jih fantje sosednih vasij.

Ko je Janez s Franico plesal najlepše, da je bilo vse tiho po izbi, takrat mu nekdo nogo nastavi, da se izpodtakne. To ga silno pogreje.

„Le čakaj, hudik!“ zakliče nastavljalcu in strašno grdó ga pogleda. Vendar pleše ples do konca. A tako gladko mu ni šlo, kakor poprej.

Ko pa godec konča svojo, tedaj vzame Janez bokal in ponudi Franici kozarec, rekoč: „Na, pij!“ Nato se obrne proti pivcu, ki sedi na vogalu druge mize:

„Ti, kaj sem pa jaz tebi na poti?“

„Kaj ti je? Ali te srce boli?“

Vsi se zasmеjejo pri drugi mizi.

„Zakaj si mi nastavil nogo?“

„Kaj meniš, da bom noge pestoval na rokah?“

„Kaj ne, diši ti tá-le; pa ti je ne boš imel, pri moj dunaj, da ne.“

In Janez pokaže z levico na Franico, z desnico pa udari po vogalu mize, da je kri brizgnila izpod dlani, od dela razpokane.

Vse postane tiho. Tam pri drugi mizi pa si mladi pivci drug drugemu namežiknejo. Iz veže se začuje žensko kričanje. Deklet se loti groza in vse se pomikajo pri durih v vežo. Le Franica drži za roko Janeza in ga prosi: „Janez, ne, ne!“

Kar se začuje šum in vriskanje na cesti. Vseh oči se obrnejo skozi okna, nekateri pa gredó celó iz izbe. Po cesti se pripelje čuden voz. Suho kljuse ga vleče. Na vozu leži koš za listje in v košu je polno fantov. Vsi vriskajo in pojó; voznik pa drži v jedni roki vajeti, v drugi pa dolgo prekljo, katero polaga kljusetu na stare kosti.

To je bilo že o mraku. Vendar je bilo gledalcev kakor pustne dneve okrog voza. Pri Trosniku pa je drlo vse venkaj.

Čudni voz se ustavi pred gostilno. Vsi fantje zlezejo iz koša. Šepasti voznik pa se je peljal še parkrat po vasi gori in doli na veliko veselje vaške mladine in zaklical vselej pred gostilno: „Štacijon Trosnik. Pet minut.“ — Vsakokrat je

naložil v koš nekaj otrok, in ko so se že malone vsi spravili v koš, tedaj požene kljuse s svojim bičem in v hitrem teku jih odvêde daleč iz vasi. Večji otroci so splezali polagoma iz koša, manjši pa zagnali tak jok v košu, da je bilo skoro strah tudi šepastega voznika.

Zato vendar-le obrne kljuse in privêde prestrašene otroke nazaj do Trosnika, kjer hitro nekdo pristopi in prevrne koš, da so se otroci s šepcem vred izkobacali izpod njega.

Otrók pa ni bilo videti več tisti večer na vasi.

To je bila fantovska šala. Pripeljali so se na „semenj“. A ko so fantje še skakali iz koša, že pristopi k njim tisti pivec, ki je bil nogo nastavil Krajčevemu Janezu.

Vsi so kmalu pri svoji pijači. Zopet plešejo, pijó in se šalijo in pojó.

Šepasti voznik se je odpeljal še jedenkrat s svojim kljusetom iz vasi in se ustavil poleg njive, na kateri je rastle detelja prve košnje. Kljuse izpreže in je priveže za vajeti k vozu. Voz pa zapelje na sredo detelje.

„Sedaj pa žri in čakaj!“ potolaži kljuse ter odide proti Trosniku.

Dekleta so se poizgubila. Tudi po Franico je prišla mati in jo gnala domov. Plesale so pa sedaj tolikanj bolj Trosnikove dekletke.

„Reza, ali greš plesat?“ povpraša Krajčev natakario, veliko deklo Trosnikovo.

„Počakaj; sedaj sem obljubila Tripčevemu.“

„E, boš pa potlej šla z onim“, odgovori Janez in jo potegne na sredo izbe.

Takrat pa skoči izza mize Tripčev Tone iz sosedne vasi, Janezov tekmeč:

„Pusti jo! Ali meniš, da moraš ti povsod zvonec nositi?“

In predno Krajčev odgovori, že pograbi Tripčev bokal in mu ga položi na glavo, da se razleti na kosce in vino lije po Janezu, kakor bi bil v kopeli.

Boj se začne. Ženske bežé in kričé. Možakarji pa so bili izvečine odšli z nočjo vred domov. Kdor se je pa še obešal po klopi, pokazala mu je ženica pot proti domu.

Trosnik gleda pri vratni oknici v izbo, kako se bo izteklo. Ravno je premišljeval, kdo mu dá največ potočiti.

„E“, misli si, „ta-le Krajčev tako malokdaj pride: ne bomo ga branili.“

Krajčev Janez je bil, kakor bi trenil, na mizi, da so kozarci poskakovali in noži se tresli. Tako pač malokdo zná, da bi poskočil s tal na mizo, ne da bi se kaj prijel za njo. Bokal je Krajčevega toliko omotil, da se je silno raztogotil.

Kamor je pala roka njegova, poznalo se je. Vendar je čutil, da se ne bo mogel dolgo braniti s samimi rokami. Njegovi tovariši so se

bíli z drugimi. Precěj dolgo se tako bíjejo — a le z rokami. Ti prigovarjajo, drugi odvrčajo.

Kar se odpró duri in v izbo stopi mladenič s tolkačem v roki. Naravnost ga pomoli Janezu na mizi. Sedaj je bil Krajčev na konju. Le jedenkrat je mahnil in zadel nekoga na ramo: vsi so zbežali iz izbe. Mladenič, ki je prinesel Janezu rešilno orodje, dobil je s potoma jedno pod nos, da se mu je kri pocedila.

„O, Cene, odkod si se vzeli?“ zakliče Krajčev in hoče skočiti na tla. V tistem trenutku prileti kamen skozi okno Janezu naravnost za tilnik; Janez omahne in pade z mize na tla.

„Oh, noga je preč!“ zakliče Janez in obleži kakor mrlič. Pri padcu si je zlomil nogo.

Tovariši njegovi in Cene, ki se je zopet polastil tolkača, že niso čuli teh besedij. Iz hiše so stekli in udrli za nasprotniki. Kamenje in polena so letela kakor ptiči po cesti.

Šepasti voznik je bil že napregel svoje kljuse v detelji. Toda Cene in Janezovi tovariši ga zvežejo in prenesó na vas. Tam ga položé v korito, kjer so vaščani napajali živino. Navlečejo vode nanj, da se je opral do dobra. Privezavši ga potem dobro k vodnjaku, odidejo po kljuse. Kljuse izročé z vozom vred Ostniku, čegar je bila tista njiva.

Toda pri Ostniku so imeli bolnika. Hiša je stala malo v stran od Trosnikove. Ker pa Krajčevega Janeza niso mogli prenočiti pri Trosnikovih, zato so ga odnesli k njegovemu sosedu.

Sedaj pa si, dragi bralec, sam razvozljaj zavozlane níti, katere je zavozlala spretna Cenetova roka.

Kako so fantje iz treh vasij hodili k zaslišavanju v Kranj, kako je zdravnik šival rano Krajčevemu Janezu in uravnaval zlomljeno nogo njegovo, kako se je stari Krajec penil od jeze in srda, kako je klavrno hodila okrog Polona, kako je Ostnik godrnjal in kako se je Franica ustrašila: to vse polagamo v naročje bralčeve domišljije.

Cenetu se je s tem posrečilo, da je prirastel na srce Krajčevim ljudem. Ni težko umeti, da je to tudi hotel. Zato h koncu le še povemo, kako je Črevesnikov stopil tako nagloma na bojišče v Trosnikovi hiši.

Cene se je bil namenil tisto nedeljo popoldne Trosnika obiskat, ker sta si bila dobra zaradi vina in ker ga je bil Trosnik povabil na „bob“. Razni posli so ga zadržali, da je pozno odrinil od doma. Vendar je hotel počastiti tudi Trosnika, ker je počastil navadno vsakega krčmarja na „semanji dan“, ko se dá lahko na mizo kaj bolje pečenega in kaj bolje skuhanega. In sreča ali nesreča je hotela, da je pridrdral v vas prav takrat, ko se je začel tepež. Takoj zvé, kaj se godi pri Trosniku, hiti na-

ravnost v kuhinjo po tolkač in stopi v izbo, kakor smo že povedali. Ni bil ravno lačen tepeža, toda za Janeza Krajčevega potegniti se zdelo se mu je ravno toliko, kolikor potegniti se za Krajčevo Polono.

In da je šel po poboju on takoj po zdravnika v mesto, ni mi treba še pristavljati. Ravno tako opuščamo popisovati Krajčevo, Polonino in Janezovo hvaležnost.

Janez je zdihoval pod posteljno odejo, Franica mu je stregla, Cene pa je tolažil in tudi potolažil Trosnika, ki je bil v silnih skrbéh, kdo mu poplača pobite kozarce in stekla pri oknih. Pili so tisto noč še do ranega jutra na Cenetov račun in celó neizogibni berač Bogme se je tako ojunačil, da je šel v ponedeljek zjutraj domov brez torbe in brez gorjače. Šepastega voznika pa je rešila iz korita zjutraj Trosnikova dekla, ko je prišla po vode.

XII.

Kaj nek' odlašajo?
Saj mi je rekel!
Kaj se zanašajo?
Čas bo le tekel!

V. Vodnik.

Bil je zopet semenj v Kranju. Že popoldne je bilo. Pri Cenetu so dobro tržili. Tudi Krajec je hranil svojo kobilico v njegovem hlevu. Ko je odpravil svoje opravke, odhajal je počasi iz mesta proti gostilni našega junaka. Polona je stopala nekaj korakov za njim. Janez je bil ostal doma. Nekoliko mu je še noga nagajala, nekoliko pa ga je bilo sram, odkar se je bil stepel pri Trosnikovih.

Naša znanca se ustavita pred gostilno.

„Kar noter pojdi pa naroči polič vina, ali pa me počakaj! Grem pogledat za kobilico, če ima kaj v jasliah.“

Tako reče Krajec hčeri in odide za zidom proti dvorišču.

Polona si ni upala sama v pivsko izbo. Zato je hotela počakati očeta. A komaj se oddalji oče, že stopi iz hiše Loparjev Anton in se prijazno nasmeje:

„Polonica, pojdi no pit!“

„Moram očeta počakati“, odgovori dekle.

„Saj pridejo oče tako noter, ali ne? Naša mati so tudi v hiši. Pojdi, pojdi, da se kaj pomenimo!“

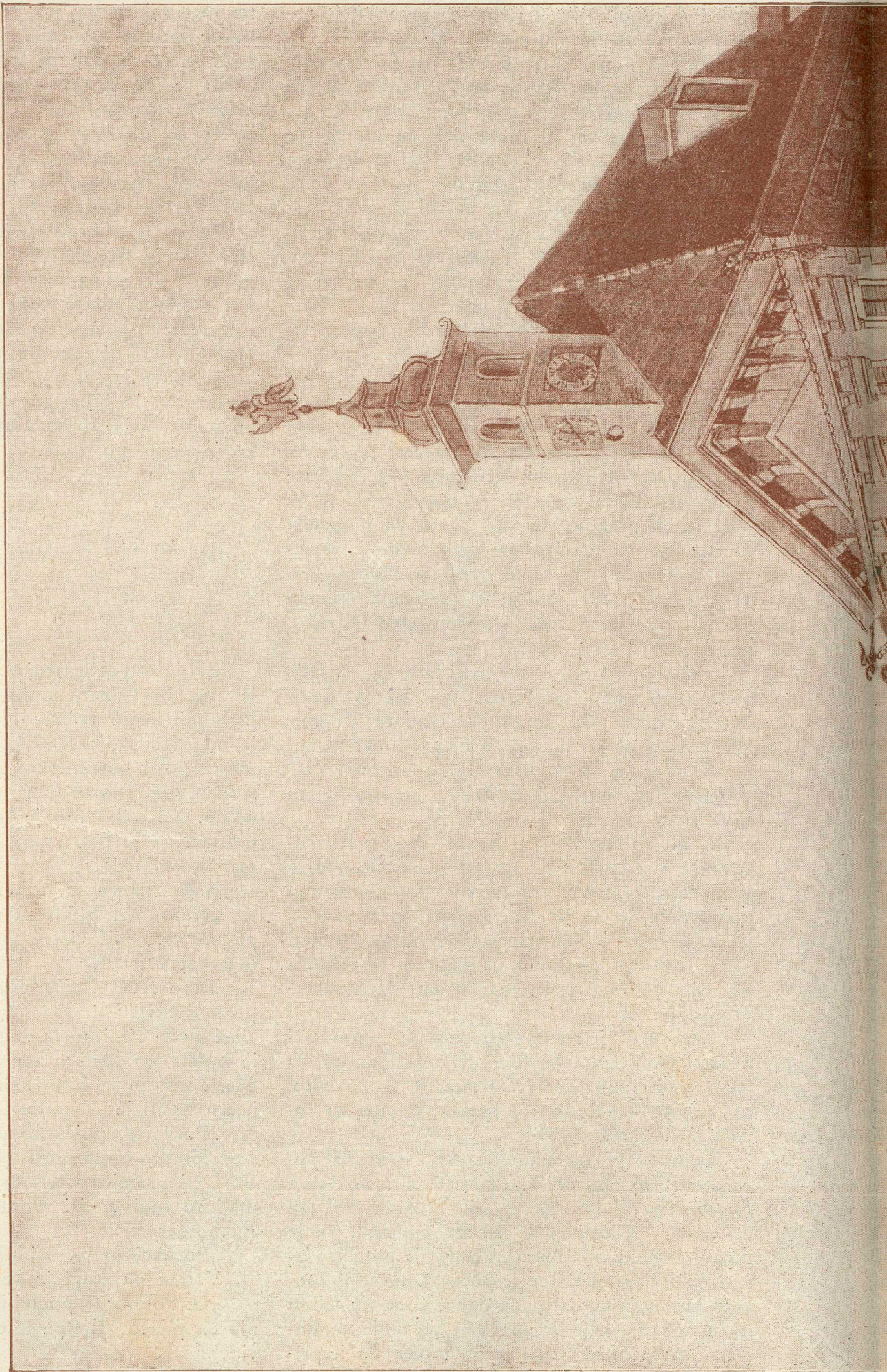
„Počakaj malo, saj ne gori!“

V tem pa stopi iz veže sam gospodar.

„O, Polonica! poglej jo no! Kaj ne boš dala nič za pijačo? Kje pa so oče? Kobilo vašo sem videl.“

Tako pozdravi Cene Krajčevo in pristavi:

„Daj no ročico!“

Velikonočna procesija v Ljubljani 1. 1821., pri kateri sta cesar Franc I. in cesarica Karolina Avgusta.

In ko podá Polona Cenetu roko, potegne jo tá za seboj in kmalu izgineta v vežo. Anton pa je gledal nekako čudno za njima. Sto mislij je preletelo hipoma njegovo glavo.

„Aha! Tako?“ zašepeče polglasno in odide v izbo.

Polonica pa je že sedela v zgornjici na mehkem naslonjaču. Cene je sedel njej nasproti na stolu in ji govoril sladke besede.

„Kaj porekó oče, ako me tukaj najdejo?“

„Nič ne porekó, Polonica! Saj sem že naročil natakariči, da jih pripelje gori. Danes moramo govoriti resno besedo!“

V tem se začuje Krajčev glas v veži. Od vseh strani ga kličejo in mu napivajo. Tudi Loparica in sin mu napijeta.

„Kje pa je Polona? Ali je ni?“ popraša Antona.

„Je, je! A zanjo je tukaj prekmečko“ prehitil odgovor Čadnikov stric.

„Kaj? Ali je šla gori? Tako? Boječe je dekle!“

„Aha!“ pritrde mu vsi trije in piker nasmeh se jim pokaže na ustnicah.

Toda Krajec tega že ni opazil, ampak odhitel po stopnicah v zgornjico, kamor ga je bila spremila natakariča.

„O, kaj sta sama?“ pozdravi Krajec.

„Zdolaj je tako vse polno, oče! Zato sem pa za vaju pripravil tukaj-le.“

Krajec sede na stol. A nič kaj mu ni po volji. Ménil je, da najde Polono pri Loparjevih. Zato je le kratkih besedij od kraja.

Cene pa govori in povprašuje po Janezu, po letini, po kupu živine in drugih podobnih stvaréh.

Natakariča je nanesla na mizo izvrstno kosilo.

Krajec je le malo govoril, a mnogo pil. Ko ga je pa razvnelo vino, postajal je zgovornejši.

In takrat izproži Cene odločilno besedo:

„Oče Krajčev! ali ni lepo moje imetje?“

„Ne rečem, da ni. Pravijo pa, da ni nič tvojega.“

„Kdo je to rekel? Rad bi vedel.“

In Cene se začne veriti, da je vse to njegovo, in vrhu tega ima še lepo vsoto v hranilnici. Nato stopi k podstavcu v kotu sobe in vzame iz njega hranilnično knjigo.

„Poglejte, kdo govori resnico? Ali jaz, ali zlobni jeziki? Kaj menite, da bi se mi tako ponujale bogate neveste, ako ne bi imel ničesar pod palcem?“

„No, saj naša tudi ne bo prazna, če bo kaj! Ali jaz jo hočem dati poštenim ljudem. To mi je največ.“

„Kaj nimate mene za poštenega?“

„Bog varuj tega! Toda — i no, saj veš sam bolje kakor jaz . . .“

„Mešetarjev sem, kaj ne?“ reče Cene in se zaničljivo nasmeje. „Kaj vam je toliko za ime?“

„Toliko že, da jaz svojega ne dam zánje.“

„Vidite, oče! Ko bi mene Polonica ne izbrala in ko bi jaz nje ne bil izbral, kaj menite, da bi se jaz ženil pri vas? Kdaj sem bil že potreben gospodinje in že davno bi si jo bil izbral —“

„Ako bi ne bilo Repnikove Tone, kaj ne?“

In starec se zasmije prav iz srca.

Polono polije rdečica po obrazu. Cene pa nadaljuje ravnodušno:

„Mladost je norost. Nikar mi ne očitajte tega greha, zaradi katerega sem se pokesal že tolikokrat! Toda za Tono ne skrbite! Ta nam ne bo delala sitnostij. Je že vse poravnano.“

„Tako? Kaj pa je, Cene, s tvojo vero? Ali je imaš kaj, ali imaš le pasjo? Pravijo, da te tako malokdaj vidijo v cerkvi.“

„To vam je pa že kaka baba natvezla! Kaj res vsaki prismodi več verjamete kakor meni? Povprašajte župnika našega, kakšen kristijan sem?“

„To lahko rečeš, ker veš, da ne pojdem vprašat. Samo to ti povem: jaz hočem, da gre naše dekle v krščansko hišo, kakor je tudi naša hiša krščanska. Pri vas pa menda malo držite na poste in molitev.“

Še bi bil tekel ta pogovor, da ni rekla Polona:

„Jaz vaju ne morem nič več poslušati.“

„Pa pojdi, če nečeš!“ odgovori oče in izpije iz kozarca.

„Le potrpi tu, Polonica! Še jeden bokal ga bomo“, reče Cene in pokliče pri durih natakaričo.

In še so pili. Sedaj se je Krajčevo srce že bolj omečilo. Da je le povedal Cenetu, kar je imel na srcu, pa je bil zadovoljen. Zato so sčasoma zopet prišli na ženitev.

Sedaj je prišla tudi mati Cenetova. Dobra ženica je vidno vplivala na Krajca in hčer.

„Ker imaš dobro mater, imam že še nekaj upanja, da me ne vodiš za nos“, reče Krajec Cenetu.

„Kje so pa vaš oče?“ povpraša Polona.

„Že več dnij sem stočejo, da jih glava boli“, odgovori Cene. „Menda so tamkaj v oni sobi.“

„Kaj, ko bi jih poklical?“

„Najbrže ležé. Danes tako niso za pogovor.“

In še so pili, dokler jih ni noč vzela. Dogovorili so se pa vendar-le takó, da pride Cene na ogled.

„A pred adventom se še ne mudi“, reče Krajec.

„Predpustom torej, mislite?“ reče Cene.

Kmalu potem se odpeljeta Krajec in hči.

Pri Črevesnikovih pa tisti večer še dolgo niso pospali. Stari je hudo obolel. Poslati so morali po zdravnika.

„Najbrže ga bo zadel mrtvoud“, reče zdravnik odhajajoč.

In ni se varal. Drugi večer je bil stari Črevesnik že ves trd po jedni strani. Ne leva roka, ne noga mu ni služila. Tudi mešalo se mu je. Ko mu je pa bilo zjutraj nekoliko bolje, poželi duhovnika.

Ko se spravi z Bogom, pokliče Ceneta in ga poprosi, naj pošlje koga po berača Bogmeta iz Bičja.

Cenetu se je dozdevalo čudno, čemu hoče oče Bogmeta.

„Najbrže se mu meša“, menil je sam pri sebi in tolažil očeta, da Bogme že pride, a sedaj ne vé, kje bi ga iskal.

Toda bolnik je le ponavljal željo, in ko mu je sin ni hotel uslišati, poslal je skrivaj po dekli nekoga v Bičje.

A Bogmeta ni bilo doma. Šele čez dva dni prideleze tam s hribov, kjer je beračil. Njegova zakonska polovica mu pové šele drugi dan, ko je minula nedelja, da ga želé pri Črevesnikovih.

Ko ženico dobro ošteje, odrine od doma.

Stari Črevesnik ga je težko pričakoval. Bogme sede poleg njegove postelje, bolnik pa mu začne

pripovedovati v pretrganih stavkih dolgo povest. Bogme se parkrat prekriža med pripovedovanjem. Ko pa bolnik konča svojo povest, zatrdi mu berač, da bo storil vse tako, kakor je bolnik želel.

Naposled seže Bogme bolniku v roko, v kateri se zasveti nekaj svetlega, ter zapusti sobo bolnikovo.

Cene ga je prestregel v veži. Toda Bogmetu se je strašno mudilo. Toliko, da je izpil kozarček brinjevčka in založil kos belega kruha, že je stopal iz hiše. Vselej pa, kadar ga je Cene vprašal, kaj mu je povedal bolnik, naredil se je Bogme ravnodušnega in dejal:

„Nič takega! Saj veste, gospod, kaj je bolnik? Vsaka stvarca ga peče.“

Bogme je odšel svojo pot, Cene pa je pre-mišljeval in se posvetoval z materjo, kaj bi bil oče utegnil beraču povedati.

„Nič takega!“ ti dve besedici mu nista mogli iz glave. Nevoljen je bil na očeta, da zakriva sinu, kar je povedal beraču. Le jedenkrat je bil še pri postelji bolnikovi, potlej pa ne več.

Med tednom je bolnik sklenil svoje življenje.

(Konec.)

Dve svatbi.

(Povest. — Spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

III.

Hudo so popivali tiste dni potem mladeniči na Veliki Polici. Po vsi okolici in še dalje so govorili samo o Lenčkovem Lovru, o Lenčkovih botri in o starem Lenčku. Bilo je joka in žalovanja o ločitvi, da bi se moral omečiti najtrši kamen. Ivanka se je oklenila bratu okoli vratú in ga ni pustila od sebe, in le s silo so jo odtrgali strani. Iskreno je prosila tudi Valentina, naj ostane, saj bo potem ostal tudi Lovro; a vse zastonj. Lovro je zgrabil Valentina za roko, rekel sestri in ostalim domačinom: „Z Bogom!“ pa sta odrinila. Vsi prebivalci na Veliki Polici so bili po koncu, ko sta odhajala. Nekateri so ju nalašč izpraševali, kdaj se vrneta, saj je le malokateri verjel, da ostaneta več časa po svetu. Tedaj je rekel Lenčkov in ponovil več kot stokrat ter s potno palico razbijal tla, da se je naredila luknja v zemljo: „Nikoli več; prej mora solnce premeniti svojo pot, da bo vshajalo zvečer, in luna se mora premisliti, da bo svetila po dnevu, kakor se vrnem jaz na Veliko Polico.“ Možinov je vedno trdil, da gré ž njim zato, ker ga ne more pustiti samega

po svetu. Zima je tukaj, doma nima dela; morda se vrne kdaj, a kmalu ne. Doma ga ne bodo pogrešali; oče je še krepek in trden, mlajši bratje in sestre mu pomagajo pri delu. Tudi brez njega jim ne bo sile. Vrat v rodno hišo si tudi ni tako trdo zaprl za seboj kakor Lenčkov, ki je klical zemljo in nebo, solnce in luno za pričo, da se ne vrne nikoli več.

Seveda je bilo pri Lenčku tudi nekoliko drugače po sinovem odhodu kakor pri Možini. Lovro je vzel denar na račun materine dote pri nekem trgovcu, ki ni hotel Lenčka prav nič čakati s povračilom. Zagrozil je s tožbo.

Stari Lenček in pa dolg v njegovi hiši! To sta bili po misli vseh sosedov, vseh sorodnikov in tudi po misli samega očeta Lenčka popolnoma nezdržljivi stvari. Pljunil je na tla, spravil pipo v žep, zaloputnil z vrati svoje kolarnice, kjer je baš popravljal dno nekemu sodu, ter se šel posvetovat z ženo in bratom, kaj bi ukrenil, ko mu je poslal trgovec tirjatev. Ugibali so in ugibali, pa uganili niso ničesar. Lovra ni več doma, in denar treba pripraviti. To je tiščalo na vrata neizprosno kakor davkarski iztirjalec.

Ni bilo drugače, kakor da je šel iz hleva najlepši par volov; Lenček je še potirjal na dveh krajih svoje upnike in vrgel je možu tiste stotake. Oddahnil se je: „Hvala Bogu! sedaj sem vendar prost teh sitnostij.“ A najeti je bilo treba še jednega hlapca, in še je manjkalo delavcev pri hiši. Kjer je bil Lovro, zvršiti se je moralo delo čisto in pošteno, sedaj pa gre rado vse navskriž. To je, kar se še najhuje pozna pri Lenčkovih hiši.

Oče Lenček sicer ni toliko star, da ne bi mogel sam voditi gospodarstva vsaj še nekaj let, če mu prizanese naduha, ki se že oglašajo po malem v njegovih prsah. O dolgih zimskih večerih so domači ugibali, ko ni bilo njega zraven, kaj bi bilo najpametnejše potem, če obnemore. Drugega ni kazalo kot Ivanka omožiti na dom. To so mislili sorodniki, to so mislili tudi vsi sosede. Lenček se je sicer že umiril, polegla se mu je jeza in žalost zaradi sinovega odhoda, a govoril je o njem tako, da so vsi imeli Lovrovo vrnitev za nemogočo stvar, ko bi prišel sin tudi po golih kolenih do očeta. In Lovro, on da bi se ponižal! O tem misliti, zdelo se je vsem prav toliko pametno, kakor pričakovati, da se prevrmeta zemlja in nebo.

Le jedna duša je bila, ki ni obupala, le jedna duša je želela Lovra domov. To je bila Ivanka. Žalostilo jo je, da brat po preteklih treh mesecih ni pisal še nikomur v domovino. Tudi Valentin ni še nikomur naznanil, kje sta se ustavila. Zato pa Ivanka ni nehala sleharni dan Boga prositi, da bi jima naklonil sreče v ptujini in slednjič oba srečno privedel svojim dragim v naročje.

Že so se jele kazati na prisolnčju prve trobentice, o popoldnevih je solnce prijazno ogrevalo mater zemljo, in delavci v vinogradih so se znojili, dasi je bilo še v svečanu. Bližal se je čas, da vzameta mraz in led slovo tudi z Velike in Male Poljane, čas, ko zasije zelena pomlad čez hrib in dol.

V praznik Matere Božje v postu se je oglašila zopet na rojstvenem domu prvorojenka Marija. Kar je mačeha v hiši, ni je še bilo doma. Bil je njen god, zato ni zamudila nobeno leto, da ne bi nekoliko posedela pri očetu, povedala mu to in ono in se ž njim posvetovala o različnih stvaréh. Vse je iznenadil njen prihod, vsi so se trudili, da bi jo čim lepše, tem bolje postregli. Izpregovorila je nekaj besed tudi z materjo, a posebne prijaznosti ni kazala. Zdel se ji je letošnji god prav žalosten. To je tudi povedala. Nekoga ni bilo več, to so dobro čutili vsi, a vpričo očeta Lenčka si ni nikdo upal spomniti njegovega imena. Le stric Francè je začel Mariji menda pozabivši ali nehoté nekaj pripovedovati o Lovru. Tedaj so se vsi oprijeli

te govorice, oče Lenček je pa šel po opravkih. Potem se je razpletla govorica samo o Lovru in njegovem odhodu. Francè je bil danes mož, ki je hotel največ vedeti. Potezal se je za Lovra, sestri pa tudi.

„Zakaj si mu vendar skrila ključ, Žefa?“ vprašal je gospodinjo.

„Ne bodi no še ti tako nespameten! Kako moreš misliti, da bi jaz delala zdražbo v družini, ko sem bila komaj nekaj tednov pod streho? Jaz ključa niti videla nisem.“

Tedaj se pa oglasi oče Lenček in pravi:

„Glejte, jaz sem ga imel in jaz sem ga tudi spravil. Njegov oče sem, mene mora slušati, mene spoštovati. Želel sem mu samo dobro, in še zadnji trenutek sem upal, da se je poboljšal, a prevaril me je. Preširno je celó mislil, da mu moram biti v strahu, posebno pa mu zamerim, ker je hotel strahovati mojo sedanjo gospodinjo. Naj si le poskusi, kakšen je svet! Hvala Bogu, da sem še o pravem času spoznal, kakšen je on. Ne bo se mi treba kesati na stara leta. Sam se je odločil od nas, sam si je vzela, kar je mislil, da je njegovo. Moj sin ni in ne bo več.“

Nihče ni bil zadovoljen z Lenčkovim pojasnilom. Marija, ki je smela kot najstarejša nekaj več govoriti, hotela je že založiti besedo za brata, toda očetov srpi pogled jo je prepričal, da bi bilo vse zaman. Gotovo bi bil še huje vzrožil, ko bi bila rekla, da je bil morda pretrd ž njim. Lenčkova izjava je koristila samo Žefi, zakaj obe hčeri sta bili sedaj popolnoma prepričani, da je nedolžna, le stric Francè se ni dal oplašiti:

„To je bilo vse zmenjeno; komu bodete metali pesek v oči, saj spozna vsak pameten človek, da ni bilo drugače. Kakor ste naredili z Lovrom, tako se utegne danes ali jutri pripetiti meni, da me kar na lepem spravita vidva pod kap. Toda jaz si bom rajši prej pomagal sam. To je za danes moja zadnja beseda. Z Bogom!“ Rekši je šel iz hiše, za njim se je kmalu poslovila tudi Marija. Ostala je samo Ivanka ter si skrivaj brisala solzne oči. Nekdaj tako vesela deklica, ki se ni strašila ne pota ne truda, stopa sedaj zopet pobita in otožna po hiši. Ne veseli je več delo, ne veseli je več družba. Zdi se ji, kakor da jo hoče zapustiti vse na svetu. Sedaj hoče tudi stric Francè iz hiše.

Začelo se je težavno pomladno delo na polju, v vinogradih. Lenček je moral biti povsod sam. Tako se je upehal sleharni dan, da je tožil zvečer, kako ga boli glava. Sopol je kakor kovaški meh: naduha ga nadleguje huje kakor prejšnje čase. Vedno jasnejša se mu je dozdevala misel, da je gospodarsko breme pretežko za njegove rame. Treba je bo odložiti, ali o vsaki priliki se mu

vriva vprašanje: Kdo bi bil za to, da prevzame njegovo gospodarstvo? Ivanka? — Da, некоč ji je spomnil to stvar, a deklica je kar bežala od njega, skrila obraz v predpasnik ter začela klicati Lovra in točiti solze. Ivanka je le ženska. Skrbeti bo treba za to, da najde pripravnega človeka za Lenčkov hišo. Ta stvar se Lenčku, četudi je bil premeten in prebrisan, ni zdela lahka. Vrednost vsakega človeka se meri po njegovi srčni dobroti, srcé je pa skrito, in dostikrat se pod sladkim jezikom skriva najostudnejše srce, ki prav nič ne čuti tistega, o čemer blebete gladki jezik.

Stari Lenček ni še nikdar sam spomnil sinovega imena. Ko mu je некоč spomnil stric Francè, da bi vendar bolje kazalo pisati po Lovra, kakor pa spravljati ptujo kri pod streho, zarohnel je Lenček:

„Kaj ti tako govoriš? Ali ga morda niste vsi hujskali, da, tudi sosedje so ga hujskali proti meni? Podgorec, ti, moj zet z Male Police in še drugi ste se zbrali ter razdvojili sina in očeta. Zdaj se veselite, če jaz trpim.“

„Ali ti nisem pravil, da je bilo tebi tretje žene prav toliko treba, kakor vozu petega kolesa? Njemu bi bil pustil gospodarske sitnosti in na miru bi bil živel kot gospod. Sedaj ni drugače, kakor da ga privabimo domov, če le hoče priti. Tako je!“

„Mari misliš, da bi bil sedaj kaj boljši? Ko-privra ne pozebe. Moj sin ni več in ne bo nikdar več. Rajši vzamem zadnjega kočarja za zeta kakor njega, ki mi je nakopal toliko sramote na sivo glavo. Ponujal sem mu polovico gospodarstva, a ni maral. Rad bi bil imel vse, da bi še mene rinil iz hiše. Oh, to je žalostno! Pod mojo streho je njemu odzvonilo za vselej. Najbolje bo, če mi ga nikdo ne spomni več.“

Francè je res molčal, mislil pa je svojo in jo začel tudi po malem zvrševati. Lahko ni zapuščal domače hiše, a zdelo se mu je to prav tako potrebno, kakor je bilo potrebno, da je šel Lovro iz doma. Res, tu je njegov rojstveni kraj, tu je preživel dosedanje življenje. Vse stvari ga spominjajo dragih domačih, spominjajo ga mladostnih let: a kaj pomaga, ko se je ta hiša, njegov rodni dom, izpremenila, da ga več ne pozna in neče več poznati? Vse se obrača narobe, in tega stric Francè ne more gledati. Rajši pojde strani.

Včasih, ko je samotno taval za živino na paši, premišljal je, kako prijetno bi živel pri stričnici Mariji na Mali Polici, in vedno živeje se je utrjala v njem misel, da mora in mora zopet tje. Kdo bo gledal vedno križe in težave v Lenčkov hiši! Slednjič se jim kaj zamerim, tako je modroval stric, pa me odpravijo kakor Lovra. Naposled se je res tudi od-

ločil. Škoda se mu je zdela le Ivanke. Za njo ni bilo pripravnega mesta v njegovem načrtu. Nekaj dnij se je bavil samo z mislijo, kam bi odrinil ž njo.

Ko je bil še Lovro doma in so si šepetali tu in tam, da bo menda Ivanka še nevesta pri Možinovich, namrdnil se je stric Francè tako nevšečno, kakor da se je spečemu usedla muha na ustnice: a sedaj bi jo rad dal k Možini, samo komu? Z velikim trudom je slednjič dognal tako, da bo za sedaj najbolje, če pojde ž njim na Malo Polico. Več kakor pol ure je stal potem stric na zdravi nogi, ki je bila za tri prste daljša od pohabljenih, stal je poleg živine in v duhu je videl krasno življenje, kakoršno bo kmalu pri Mariji. Všeč mu je bilo, in takoj drugi dan je bil pri bratu ter mu naročal, naj v tolikem in tolikem času pripravi doto in druge novce. Stric je imel mnogo drobiža pri bratu.

Svetlo ga je pogledal Lenčkov oče in jeza mu je sevala iz očij: „Pa ni res, da ste vsi obnoreli letos! Kaj misliš, da se stotaki pobirajo pod hruško? Mraz me trese, ko se spomnim, koliko sem jih naštel za onega potepuha, in sedaj še ti! To se pravi deti človeka v stiskalnico in ga toliko časa žemati, da gre kri iz njega. Le pomisli, če je to bratovsko, če je to krščansko? — Ali ni ta hiša tvoj dom, ali se ni tvoj oče potil po teh brežinah, ali se nismo skupaj trudili, da smo si ustanovili zložno domovje, tako lepo posestvo? In sedaj si tudi ti pri onih, ki želé izpodkopati vse, kar so naši dedje, naši očetje in kar smo mi sezidali v potu svojega obraza, z žulji svojih rok!“

Ni pričakoval Francè takega odgovora, saj tudi ni bil pripravljen na toliko ploho besedij. Zdelo se mu je, da govori brat prav; popolnoma jenjati vendar ni hotel, njegov sklep gledé na selitev k Mariji je bil preveč trden.

„Vidiš“, rekel je Janezu, „vsega tega je kriva tvoja brezpotrebna ženitev. Mari misliš, da sem nespameten in da počakam, kdaj mi pokažete vrata? Ni zadosti še tuje mešanice v hiši, sedaj želiš v naglici še zeta. Potem bi bili mi domači sicer še doma, a na čegavem domu? Da bi me ptuji ljudje metali iz hiše, ne maram čakati; tudi tega nečem doživeti, da bi mi domači pravili, koliko je ura. Moje denarje daj, pa delaj, kakor ti drago! Ti si s svojo samovoljo prvi izpodkopal glavni steber sreči naše družine. A ne zameri! Veš, kako je rekel rajni Tomažek — Bog mu daj nebesa! — tako dobro si ga poznal, kakor jaz: Samopaš — prazen hlev. Tako je tudi s teboj. Ravnal si samopašno, zato te tudi vse zapušča.“

Lenčka so jezile take besede. Ko bi le ne bil po zimi toliko dal na Lovrov del materine dote, kar zamižal bi bil in segnjal po tem in onem

v gospodarstvu, pa bi bil Francè pred vrati ne samo z besedo, tudi z denarjem.

A tako ni nič. In oni nemški pregovor, ki pravi, da pametni odneha, ni v tem slučaju tudi nič. Najčešče neha slabejši. Nekdaj tako ponosni Lenček se je uklonil ter se začel z bratom na lepem pogajati, naj še ostane v hiši, saj se mu ne bo godilo slabo. Nihče mu ne sme prizadeti nič žalega, in ako želi kakšen priboljšek v hrani ali obleki, naj mu le pové.

Kako radi poudarjamo včasih, da je brezumna trditev: denar je sveta vladar, in da se pravi značaj ne dá upogniti; ali če koga zgrabiš za vrat ter dušiš, da zbira nesrečnik zadnje moči proti tvojemu nasilstvu in mu ne ostaje nič drugega, kakor smrt ali pa duševna sužnjost tvoje trditve, kako malo jih je pod božjim solncem, ki bi ostali zvesti svojim vzorom, o katerih so osvedočeni, da so pravi in resnični! V tem oziru res vlada denar, a zakaj vlada? Zaradi človeške pohlepčnosti po blesteči kovini. Zato se toliko lepše bliščé one zvezde, oni čisti, solnčno jasni značaji, katerih ta pohlep ne premoti, katerim je resnica in pravica več kakor svétne sladnosti.

Očetu Lenčku sicer ne more te nedoslednosti nikdo šteti v velik greh, zakaj v nasprotnem slučaju bi bil oškodil družino in hišo. Slednjič je res pregovoril strica, da mu je obljubil ostati še nekaj časa, namreč tako dolgo, dokler se bo zdelo njemu prav in potrebno: zastran terjatve pa ni hotel prav nič odnehati. Francè je bil trda glava, ki ni pozabil tako hitro svojih načrtov.

Sklenila sta neko premirje, ki je imelo za obe stranki precěj veljave in veliko dobrih posledic, pa nikake stanovitnosti. Zaradi tega so stricu nekoliko bolje stregli. Malico, katero mu je Žefa včasih ponudila samo na skrivaj, dobival je sedaj javno in redno. Če je pasel, poslali so jo celó na pašo za njim. To se je Francetu zdelo prav dobro. Tudi Ivanke niso več tako neprestano silili na možitev kakor prejšnje čase, toda pravega mirú in prave sreče vendar ni bilo v Lenčkovi hiši.

Ob letu po sinovem odhodu je oče Lenček bridko čutil, kako se je pre naglil, ker ni hotel sina z lepa privajati novim razmeram. Gospodarske skrbi, tudi žalost po Lovru, katere pa ni kazal nikomur, nadležna naduha in neprejenljivo delo so ga tako potrle, da je skoro onemogel. Sam je pogosteje premišljeval o bodočem zetu, in tudi domači, bližnji in daljnji sorodniki so ga nagovarjali, da bi si poiskal naslednika. Celo dognana stvar je bila, da treba omožiti Ivanko. Tudi stric Francè je slednjič izprevidel, da ne gre drugače. Minulo je že jedno leto in čez, a Lovro ni še nikomur naznanil, kje biva, tudi Možinov ni pisal še nič domov; oče Lenček se

je pa postaral v tem času za dobrih pet. Marsikdo je že opomnil, da bi ga utegnil ta napor spraviti na postelj in slednjič pod zemljo.

V tem, ko so vsi ugibali, kje bi našli primerne ženin in Lenčku vrednega naslednika, imel je sosed Podgorec že popolnoma izdelan načrt. Najslajše in najljubše misli so se sukale okoli njega in se bavile ž njim. Mislil je, kako bi se dal zvršiti. Njegov sin Luka res ni, da bi rekel, tak in tak: a če se ne odlikuje z lepimi posebnostmi, nima tudi nikakih slabostij, in to je že nekaj. Dostikrat, ko je bil Podgorec dobre volje, šalil se je, da je kazen božja nad njim: kolikor on govori preveč, toliko pa sin premalo; kolikor je on preveč vesel, toliko in še več je njegov Luka počasen in žalosten. Ali zato Podgorec ni obupal. Lenček ima veliko imetje in brhko hčer, sin mu je pa šel po svetu. Podgorec ima malo krpo zemlje, odrastlega sina, več mlajših otrók in — gladek jezik. Kar srce mu je poskakovalo od samega veselja, ko je pomislil, kako strašno lepo bi bilo, če bi se njegovo in Lenčkovo posestvo stopilo v jedno samo posestvo Podgorčevega sina. Seveda ni pomislil, da bi njegova pest zemljišča Lenčkovega tako malo pristovala kakor novim hlačam stàra záplata; a Podgorec ima dober jezik, ki mu je pomagal že marsikje.

Bilo je sv. Treh kraljev dan istega leta, ko sta se vojskovala Rus in Turek. Zvedenci so že nekaj mesecev poprej opozarjali na usodno letnico dveh sekiric, ki ne pomenjata nič dobrega. Tudi na nebu so hoteli ljudje, da vidijo različna znamenja, ki so glasniki strašnih sester: vojske, kuge in lakote.

Popoldne sta prišla Podgorec in njegov sin praznično oblečena, k Lenčku. Zadnji, dasi je bil mladenič štiriindvajsetih let, stopal je skoro boječe za očetom. Ni ga veselilo prazno govorčenje, niso ga veselile vse tiste neumnosti, s katerimi se razveseljuje naša mladina. Luka se je veselil, če je mogel slobodno bivati v slobodni naravi. Veselilo ga je gozdno in poljsko delo, veselila ga je živina in sadno drevje, v družbi pa ni bil nikoli prav vesel. Ko je stopal sam po domačih livadah, ali če je pomladi iskal ptičjih gnezd, veselo je žvižgal in prepeval, med tovariši je bil vedno molčeči Luka. Če so ga vprašali, čemu vedno molči, rekel je, da drugi ljudje že tako govoré mnogo preveč.

„Sédita, sédita!“ povabi ju oče Lenček, dasi ni bil Podgorcu poseben prijatelj, ker mu je bilo znano, da je baš on mnogo pripomogel Lovru po svetu. Podgorec ga je podpihoval, Podgorec je bil zato zeló kriv žalostnih razmer v Lenčkovi družini. Poznal je Podgorca, kako rad krene včasih na krivo pot, samo da doseže svoj namen. Ali navada je taka, da treba spre-

jeti snuboča prijazno, bodi kadar koli, pridi od koder koli.

„Zahvaliva, nisva trudna, boter; saj veste, da sedaj počiva vsak poljedelec.“

„Prav govoriš, Podgorec“, — pritrđi stric Francè z ognjišča in se že oprè s palico na tla, da bi se pridružil onim za mizo. Brez jedi in pijače itak ne bo, pa imej Podgorčev pohod tak ali tak namen. To je dobro vedel Francè, zato se je primikal bliže.

V tem ga je prehitela Žefa, rekoč:

„Mari stopite v sobo! Tu sèm v kuhinjo že tako dregne vsak. Ni treba, da bi vedeli vsi ljudje, o čem se danes pogovarjate vi moški.“

To je tudi obveljalo. Šli so v sobo, Žefa pa v hram po vina.

Kdor prej pride, tudi prej melje. Tako si je mislil Podgorec, ki je doslej že nestrpno čakal sv. Treh kraljev in želel poskusiti s svojim načrtom.

„Dragi sosed“, tako je sedaj začel, „mnogokrat sem bil že v vaši pošteni, častiti hiši, a še nikdar nisem prišel s tako namero kakor danes. Vidite, da sva došla kar dva. To pomenja, da opravek ni malovažen, in če bi bilo na tem, da bi kradla, odneseva vam lahko mnogo. A nič tega. Poznamo se dobro, kaj ne da, stric Francè? Nikdar še ni bilo prepira med nami. Tega nas Bog obvaruj! Tudi sploh ni danes najin namen, da bi vam kaj odnesla. Prišla sva, da bi naredili imenitno menjo. Stvar je taka-le: Človek je le nekaj časa na svetu. Kakor cvetje na polju smo in kakor kaplje na veji. In kako lepo, kako prijetno je, če ima človek na stare dni samo domače, dobre ljudi okrog sebe.“

Tu je nekoliko ponehal, zakaj Žefa je prinesla majoliko vina, hleb kruha in suhih orehov, treba je bilo torej nekoliko odpočiti se ter zmočiti grlo, saj je bil daleč, tako daleč še njegov smoter. Brata sta ga kar gledala, kaj namerja s svojo propovedjo.

„Na vseh ogljih vašega širnega gospodarstva je slišati samo jeden klic: Dajte nam mlado moč, mladega gospodarja! Bog ne daj, da bi vam kaj očital! Saj ste sami pametnejši od mene, zato tudi veste, da je človeku dostikrat gospodarsko breme pretežko. Vaša hiša zdihuje po mladem gospodarju, o tem govori že vsa soseska. Škoda bi pa bilo takšne deklice, kakoršna je Ivanka, ko bi dobila moža, ki bi bil surov, neroden, neotesan in hudoben; verjemite, da mi je milo pri srcu, ko samo mislim o tem. Zato sem vam danes prinesel ta-le nasvet: Ali bi ne bilo pametno, ko bi mi, ki smo si najbližji sosedi, pomagali drug drugemu s tem, da bi se vzela ta-le moj Luka in vaša Ivanka?“

Srečno je prišla na dan usodna beseda! Tudi Luka se je oddahnil, odlomil kos kruha in strl

z junaško dlanjo oreh na mizi, da je zaškripala na vseh štirih koncih. Ponosno se je ozrl okrog sebe, rekel pa ni nič, dasi bi bilo sedaj prav živo potrebno založiti tudi njemu važno besedo. Oče ga je pogledaval tako živo, da bi mu bral kar na obrvih odločni: „Dej, reci!“ — Ker ni znal sin uporabiti ugodne priložnosti, moral je zopet katero reči, zakaj domačina sta še vedno molčala in se menda čudila. Zinil je že Podgorec, da bi nekaj povedal, ko je izpregovoril stric Francè:

„Torej, ti Podgorec, bi rad za nevesto našo Ivanko, če sem te prav umel? Pomisli, da je nam veliko bolj potrebna kakor tebi, ki si še v trdnejši dôbi.“

„Ne, ne stric! Bog ne daj, kaj takega bi bilo nespametno. Zakaj bi pa ne bilo tako mogoče, da bi prišel naš Luka k vam? Priden mladenič je, kakor ga poznate vsi, napák nima, da bi rekel, prav nikakih. Dober gospodar je in kakor nalašč za vašo hišo. Ne bodete se kesali.“

„Veš kaj, Podgorec, to je nekoliko prehud tobak. Iz te moke ne bo kruha, verjemi. Potreben sem zeta, to je res; tako v stiski pa še nisem, da bi pobral kar prvega, ki se mi pride ponujat. Mislim, da ostanemo zaradi tega še vedno prijatelji, zakaj tvoj nasvet se ne more zvršiti, dokler gibljem jaz samo z jednim prstom. Razumen si dovolj, da veš, kaj se strinja in kaj se ne strinja.“

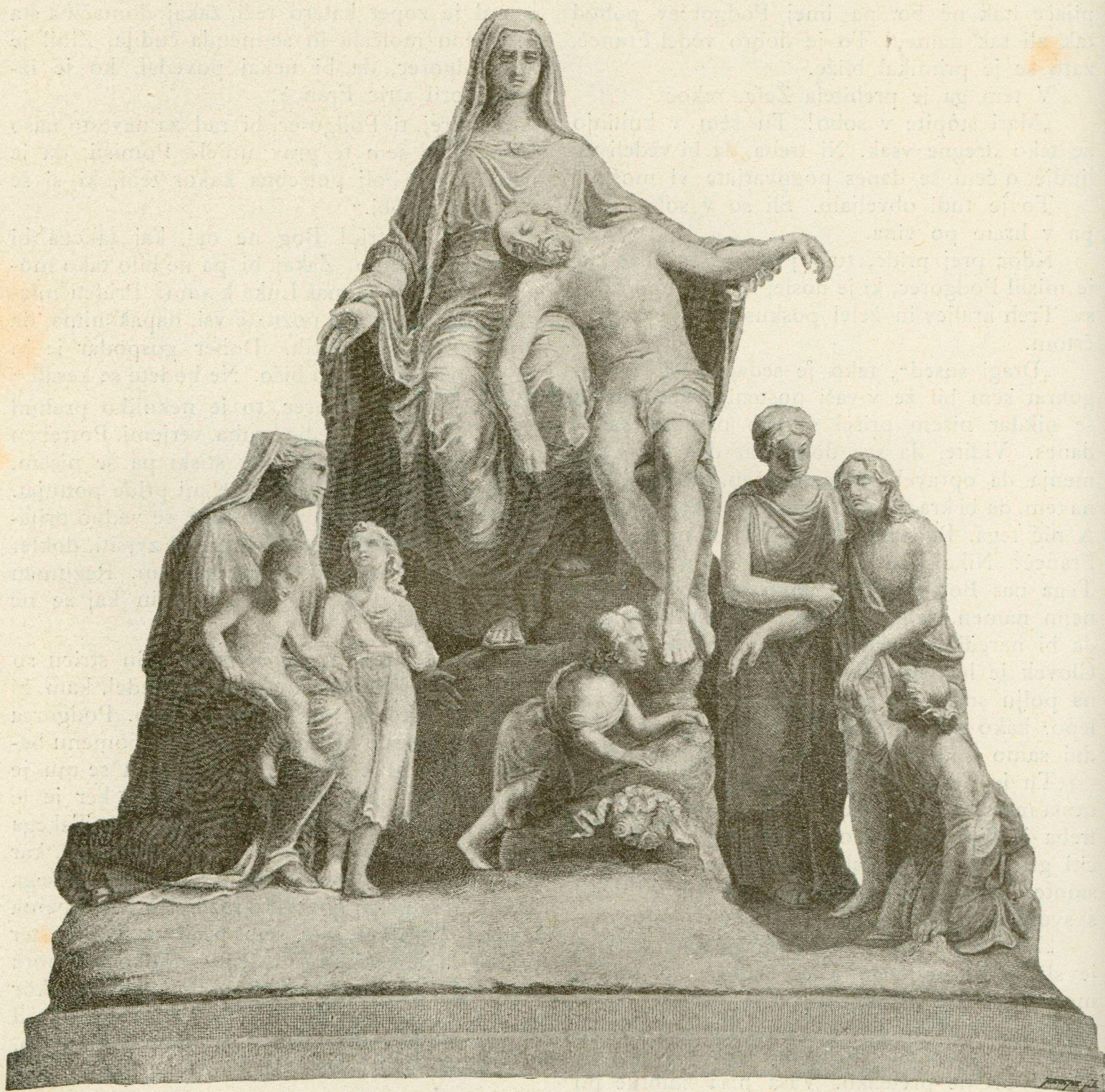
Tako se je odrezal oče Lenček, in stricu so se usta natezale na smeh, da ni vedel, kam bi pogledal, tako se mu je dobro zdelo. Podgorca pa so te besede poparile v pravem pomenu besede. Pot mu je oblil čelo in rdečica se mu je pokazala na licih, ne zastran pijače, ker je le malo pokusil, marveč zastran sramote. Takega neuspeha ni še imel s svojo zgovornostjo, kar pomni dnij v svojem življenju. Le zaradi lepšega je potem še nekaj govoril o razmerju med obema hišama, prerekal sam sebi prejšnje trditve ter pravil, da je Lenček še trden — toliko se mora reči, in Ivanka še premlada za možitev — kakor se vidi in vé. Sam sebe bi bil najrajši ugriznil v nos, saj je dobro vedel, da mora biti vse to, ker mora biti.

Pogovor se je podel v navadni tir, začeli so o bližajoči se vojski in o Turkih. Turek, ki je že mnogo škodil našim prednikom, nikakor ne sme naših bratov Srbov in Bolgarov dalje tlačiti v sužnjost.

Tako so govorili pametnejši ljudje v našem kraju in tudi oba Lenčkova sta jim pritegnila; drugi pa so stvar razlagali po svoje, verjeli nekaj temu, nekaj onemu ter naposled raztrosili med lahkovernejši rod novico, da je Turek že na Hrvaškem. Neki berač je celó plašil stare ma-

mice, ki so vsekako hotele zvedeti kaj novega, da so širokohlačniki že pri Karlovcu ter korakajo naravnost na Kranjsko. Beraču je kazalo tako govoriti, zakaj „božji dar“ je bil potem mnogo zdatnejši. Odrastla mladina je zbrala vse bukve o turških bojih, kar jih je sploh zmogla Velika in

Mala Polica ter jih potem prebiral glasno vpričo drugih ljudij, ki so stvar presojali umno in trezno, naposled so pa vendar majali z glavami rekoč: „Da, naši predniki, to so bili junaki. Pregnali so Turka, ali danes naj se prikažejo samo jedne široke hlače na Malo Polico, pa že na Veliki

Žalostna Mati Božja.

Polici ne bo nobenega človeka več doma.“ Mladi ljudje pa so mislili drugače.

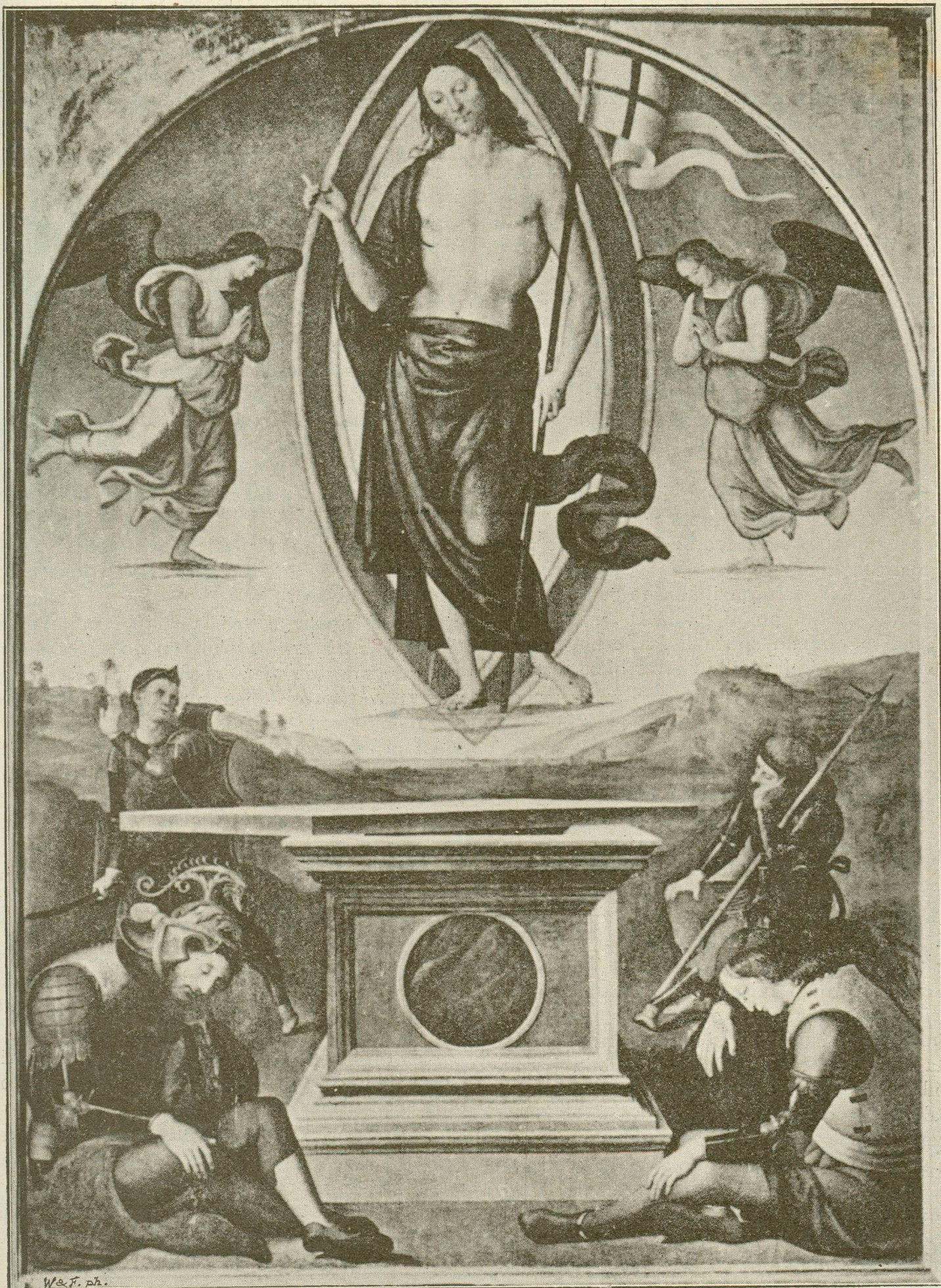
Take pogovore so premlevali tudi pri Lenčku za mizo. Slednjič pokaže Podgorec na svojega sina rekoč: „Glejte ga! Ta ni vojak, ne bo se nam treba bati, da ga pobijejo Turki na vojski.“

Porogljivo ga je zavrnil stric Francè: „Zdi se mi, da se nam res ne bo bati take nezgode:

naša Ivanka — škoda, da je ni doma — pravijo, da celó ne mara takega ženina, ki ni nosil vojaške suknje. Vidiš, ti si čisto pogorel.“

„Da, da, res“, pritrđi Podgorec, „slišal sem, da je že nekaj takega izbrala, a kdo naj verjame vsem takim besedam?“

„Kaj izbrala“, čudi se Lenček, „izbrala brez mene, ki sem njen oče?“

Vstajenje. (Slikal *Pietro Perugino*.)

„No, no, ne huduj se!“ posreduje stric, izbrala si je samo . . .“ Francè ni mogel končati. Podgorec mu je segel v besedo:

„Izbrala si je Možinovega Valentina, in Lovro mu je obljubil, da mu bo vedno drag svak.“

„Lovro? kdo je ta Lovro?“ ujezi se Lenček. „Lovro nima tukaj nič opraviti. To so naše stvari. Sicer je pa Valentin vzoren mladenič.“

To je bilo Podgorcu preveč. Valentin da je več kakor njegov Luka, tega pa že ne prenese. Ker ni spodobno, da bi se o snubitvi sporekli ali celó prepirali, reče, da ima doma še neko važno opravilo, vstane in odide, sin pa za njim. Ko sta bila že zunaj, sune ga Podgorec pod rebra, da Luka prav milo zajekne. Prav gotovo ni pričakoval take pohvale za svojo molčečnost. Ozrl se je nagloma na očeta, če se le-ta ni morda spotaknil ali zaletel po kakoršni koli nesreči v njegova rebra; toda oči, ki so se srečale z očetovimi, zaznale so takoj, da tu ni bilo nikake nesreče.

„Lesenoba lesena! Ali ti je primrznil jezik, da nisi rekel ni črne ni bele?“

„Saj ste vi zadosti govorili, oče; lepo in prav ste govorili.“

„Pa bi bil še ti zastavil kakšno pametno. — Ti se boš oženil, no, ti pa že, ti!“

„Jaz sem kmalu spoznal, da ne bo nič.“

„Le jedno bi bil zinil, in stvar bi se bila zasukala drugače.“

„Morda govorjenje, drugo bi pa ostalo, kakor je.“

„Kaj ti veš, trdina, ki še ne veš, zakaj ti je Bog ustvaril jezik.“ Sin je molčal in mislil svojo.

* * *

V tem času je bila Ivanka pri sestri na Mali Polici.

Deklica je slutila, da bi jo utegnil oče omožiti tudi proti njeni volji, ker hiša res trpi, ker nima krepkega gospodarja. Zatekla se je, kakor že večkrat, tako tudi danes k sestri po svēt. Njena misel je ostala namreč od prvega razpora pa dosedaj vedno ista, kako bi spravila razžaljenega očeta s sinom. To je pravila Mariji in ji tudi razodevala svoje načrte. Sestra je neverjetno majala z glavo in trdila, da je to prav toliko mogoče, kakor če bi si kdo prizadeval združiti god sv. Jurija s sv. Antonom. Vse to ni Ivanke oplašilo. Ljubila je Lovro in ljubila je očeta. Domači razpor jo je strašno pekel. Ko bi se ona omožila na dom, zaprt bi bil bratu za vselej povratek v domovino, in tega se bo branila, dokler bo kaj upanja. Danes ji je bila sreča ugodnejša kakor drugikrat.

Doslej ni nihče vedel, kje sta se ustanovila mladeniča. Ko je danes stopala Ivanka mimo Možinove hiše, poklical jo je gospodar k oknu

in ji pokazal list, katerega je pisal Valentin. Močno je zardela, ko je videla na koncu med drugimi tudi „pozdrav Lenčkovi Ivanki“. Toda tega, česar se je najbolj veselila njena duša, ni našla v pismu. Valentin ni namreč ničesar povedal o Lovru. Vsi so mislili dotlej, da sta kje daleč tam doli na Hrvaškem, a Valentinovo pismo je bilo z Gorenjega Štajerja.

Različna čustva so se menjavala v njenem srcu, ko je stopala dalje na Malo Polico. Rada bi bila zvedela iz lista še več, da, veliko več, a papir je tako mrtev, nem! Da bi bil vsaj naznanil, kam bi pisala bratu! Žalostna je bila v tem hipu, in mnogo njenih načrtov se je podrlo. A mladina je polna svetlih upov v bodočnost.

„Veš kaj“, dejala je sestri vedrega lica, „še ta teden morajo Možinovi odpisati Valentinu, in danes osem dnij dobiva bratov naslov. Možinov mora vedeti, kje je Lovro. Vse drugo se začne potem. Naša hiša ne sme imeti madeža, da se jedini sin potika okoli, doma pa gospodari ptujec.“

„Bog daj srečo!“ odgovori Marija, „toda pomisli, kaj bo potem, če niti Valentin ne vé bratovega bivališča?“

Sedaj Ivanka ni vedela, kaj bi odgovorila. Gledala je naravnost skozi okno, kjer so se solnčni žarki utrinjali v snežni belobi, da je njih odsev kakor lahka prozorna tančica pokrival okolico; v Ivankinem očesu se je pa sedaj prikazala svetla solza — znak njene onemoglosti. Kmalu se je zavedela, naglo otrla solzo ter pogledala sestro pogumno, rekoč:

„Upam, da se sčasoma že zvé, kje biva ta nesrečnik. Povem ti pa danes: dokler se ne vrne Lovro v rojstveno hišo, ne prisili me nihče, nihče, ni mati, ni ti, ni stric, da bi se možila.“

„Kaj pa bo z našo domačo hišo?“

„Kaj bo?“ vpraša Ivanka čudeč se, „vsi bomo morali pomagati, tudi ti in stric, da se omeči očetovo srce. Saj kri ni voda in očetovsko srce ni kamen.“

„Ivanka, ti si predobra“, reče ji svak. „Marsikatera bi pograbila priložnost, kakoršna se ponuja tebi, z obema rokama.“

„Da, in s priložnostjo, kakoršno mi ponujajo, nakopala bi si na glavo sramoto samogoltne, sebične sestre. To bi ne bilo lepo.“

„In vendar moraš spoznati, da ste pri vas potrebni zeta kakor riba vode. Saj ne more biti dolgo več tako.“

„Jaz pa mislim, da smo prav tako potrebni pridnih, delavnih rok.“

„Seveda, to pride že vse z zetom v hišo. — Kaj sem slišal, čuj, Ivanka“, draži jo svak, „da bi Podgorec rad postavil sina Luko na go-

spodarski stol v vaši hiši. Kaj déš, ali bo iz tega kaj kruha:“

„Pa da bi ga jaz vzela?“ čudi se Ivanka in smeh jo sili.

„Kako pa, samo delavcev nikamor ne snubijo v zakon.“

„Toliko povem“, pravi Ivanka, „ko bi bil zlat od petá do vrh glave, da bi se namestu Luka imenoval tudi Zlatomir, ne bi marala zanj. Ni mi všeč, dasi ne vem o njem ničesar slabega.“

„Kaj pa, če bi se razumeli pri drugem sosedu, mislim pri Možini, ali bi bilo potem treba tudi toliko zlata:“

„Kdo? Kaj? Možina je prepameten in preskromen, da bi se mamil s stvarjo, ki mu ne prinese uspeha. Seveda so to le prazne besede. Valentina ni doma.“

„In ko se vrne, tedaj bomo drugače govorili, kaj ne, da?“

„Upam, da se vrne z Valentinom tudi nekdo drugi, in tedaj se marsikaj premeni v Lenčkovi hiši. Bog daj, da se to zgodi kmalu!“

„Čudna ženska“, mislila je Marija in njen soprog, ko se je poslovila Ivanka.

(Dalje.)

Županova hči.

Župani modro oče Luka
Devet že let nad tristo kmeti,
A nima sina, nima vnuka,
In zeta zdaj če hčeri vzeti.

Lepo mu Zala gospodinji,
Po hiši, veži vsak dan čedi,
Perilo poravnava v skrinji,
Vse v kuhinji je v lepem redi.

Ponosen je župan na Zalo,
Vsak dan smehljaje v samosvesti
Zrè s praga vežnega čez tnaló,
Kdaj snubci pridejo po cesti.

Oglási res se ta in oni,
A zetom so prelahki žepi;
In take vse župan odkloni,
Če tudi krepki so in lepi.

Mladenič dojde vitke rásti,
Rdečih lic, raván kot smreka,
Kot javor vzrastel, čvrst kot hrasti,
Da lepšega ga ni človeka.

Mladenič snubi dekle mlado,
Županu nudi se za zeta:
Mladeniča deklè bi rado,
A volja prava ni očeta.

„Če nimam ti dovolj imenja,
Drugače zadostiti hočem,
Zastonj ne maram premoženja,
Zastonj še tvoje hčere nočem.“

Dovoli mi, župan, naj služim
Ob suhem kruhu in ob vodi,
Čez pet let pa se z Zalo združim,
Če vse ti delal bom po godi.“

Župan bahati, trda glava
Nasmeje taki se snubitvi:
„No služi!“ snubcu prikimava,
„Potem bom videl o ženitvi!“

Čez pet let? — dolga, dolga dôba! —
Mladenič vendar le poskoči,
Dekletca mami ga miloba,
Težkó, težkó od nje se loči.

In pridno dela, ne pohaja,
Vsa dela točno oskrbuje,
Nobeden posel ne zastaja,
Sohlapcev nič ne potrebuje.

Sam oskrbuje hlev, oranje,
Sam seje, vlačí, koplje, pleve,
Sam pokosí in sam požanje,
Speljá domov na pod in hleve.

Še predno zjutraj kókot kliče,
Županov hlapec že koševa;
Ko davno mrak že ziblje ptiče,
Še hlapec suho mrvo zdeva.

Po zimi po debelem snegu
Po cel dan bukve, cére seka,
Prepiha sever ga na bregu,
Da ledení na njem obleka.

Domá pa Zali rad pomaga,
Vodé donese na ognjišče,
Vse jej stori, kar hoče draga,
Še pratež nese na perišče.

Ne dež, ne sneg ga ne ustavi,
Nikdar se delo mu ne gabi,
Nikdar ga k peči mraz ne spravi,
Ko dela, še na jed pozabi.

Ubogi hlapec vidno hira,
Na zdravju peša in na moči,
Ubožec nima nikdar mira
Po dnevu ne in ne po noči.

Na rokah žulji so krvavi,
Nogé otiskane in trudne,
Lasjé sivé mu že po glavi,
In krčijo se kite udne.

Pri delu piti pa in jesti
Ne sme, kot kruh in čisto vodo —
Oj to za Zalko so bolesti,
Da objokuje mu usodo.

Očeta prosi: „Oče dragi,
Ne pusti, da bi zet se mučil,
V krvavih žuljih, v trdi sragi,
Od glada ves se je že sključil.

Če res si meni ga namenil,
Ne ugonôbi ga trpina,
Naj z mano bi se koj oženil,
Imej za zeta ga, za sina!“

A trd je, trd županov stari:
„Le molči, molči, dete moje,
Kaj preje tebi zet je mari,
Dokler ne spolni službe svoje!“

Na skrivnem Zalka zala joče
Nad trmo svojega očeta,
Ki zeta smiliti se noče —
A ona — ona ljubi zeta.

Županu pa srcé se smeje,
Roké si zadovoljno mane,
Le gleda hlapca, nič ne deje,
In delo, ki ga nič ne stane.

Minula že je zima peta,
In hlapec stopi pred župana:
„Zaslužil, oče, čast sem zeta,
Naj obveljá obljuba dana!“

„Hahá, hahá“, se smeje oče,
„Da priden si, ne oporekam,
A hčeri, če te v zakon hoče,
Na pragu glávo koj odsekam.

Jaz čakam boljšega snubača,
Ki je petičen in denaren;
Za zeta nočem jaz berača,
Če tudi priden je in maren.“

„Poslušaj, oče! Služba moja
Po vsem je bila dobra, zvesta,
In Zalka zala, hčerka tvoja,
Postati mora mi nevesta.“

To rekši, ide zet od kočé,
Župan pa se nad njim huduje;
Nekdo pa v veži milo joče,
Oj milo joče in vzdihuje.

In Zalka vstane v jutro rano
In nese platno k sivi reki;
Pri reki platno je oprano,
A Zalke ni — kje, kje je neki?

Ljudjé velé, da hlapec zalí,
Ki Zalka ga tako ljubila,
Najbrže vodni mož je — kali?
In da se ž njim je poročila . . .

Anton Hribar.

Rim, središče lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

IX.¹⁾ Rafael.

Bil sem v Florenciji. Ogledal sem si divno mesto in dražestno okolico. Kamor se ozrem — povsodi sama sijajna krasota, sami blesteči spomeniki bivših zlatih časov. O, da bi pač moja predraga domovina tudi imela mesto, ki bi s Florencijo moglo tekmovati! ta misel sprem-ljala me je po ljubkih ulicah in svetlih palačah. Kakor burno valovje žene lahni čolnič, tako me

¹⁾ Prim. „Dom in Svet“ l. 1894.: str. 410, 444, 478, 566, 603, 634, 666, 732, 757.

je gnalo hrepenenje videti kaj posebnega na polju lepih umetnostij. Dolgo mi ni mirovalo srcé. Slednjič pridem v svetovno-znano zbirko predragocenih slik, v galerijo „Pitti“. Tisoč slik se ponuja mojim radovednim očem, toda hitrim korakom, oziraje se sem ter tje, drvim naprej tje v predzadnjo dvorano, tam, sem upal, da se bo utešilo ukaželjno srcé. Že stojim v njej. Pred seboj, na levi, zazrem čudapolno sliko. Ali je pa res slika? . . . Ni-li živo bitje? . . . Tako milo me gleda! Zdi se mi, da sem srečal nekoga iz nebes. Marija z božjim detetom je,

— tista toli slavljena „Madonna della sedia“ je! ¹⁾ Kako je neskončno ljubezniva, polna rajske milobe! Kako nepopisno ganljivo objema dete dobro mater! Dolgo sem stal zamaknjen pred Madonno, dokler ves zavzet ne vzdihnem: „Kolik, kolik mojster si pač bil, ti nebeški, angelski Rafael, slikar nedolžne ljubezni in čiste narave!“ Rafael je namreč slikal to Mater Božjo, — da, Rafael! . . .

Marsikdo je že vprašal: Kdo je večji umetnik, Michelangelo ali Rafael? — Težko vprašanje, ni ga mōči rešiti. Sloveči slikar Jan. B. Schadow oba velikana lepo opisuje, rekoč: „ . . . Michelangelo je velikanski mislec in v nebo hiteči gigant . . . Rafael pa je krotki ljubimec božji . . . Rafael je gledal z očesom starega, olikanega Grka in čutil s srcem pobožnega kristijana. Noben slikar ni v tako kratkem življenju toliko in tako popolnega ustvaril, noben slikar ni bil tako vstrajen v vednem napredovanju, kakor Rafael.“ — Kdor se vnema za visoke, nadnaravne ideje, ta plamti za Michelangela; kdor pa ljubi preprosto naravo, kakoršna se sama kaže v najlepših in najbolj vzvišenih pojavih, ta pa kuje Rafaela v svetle zvezde. Vasari, nam že znani laški kritik, daje sicer prvenstvo Michelangelu, a tudi Rafaela visoko povzdiguje. „Michelangelo — pravi — je s svojo umetnostjo nadkrilil in premagal naravo, Rafaela je pa Bog svetu daroval, da bi z umetnostjo in čednostjo naravo poveličeval.“ Rafael je bil namreč — poleg svoje izredne umetniške nadarjenosti, genijalnosti — tudi jako čist po svojem vedenju, in skromen, krotek, ponižen, pobožen kakor kaka vzvišena prikazen.

A naj nas življenjepis bolje seznanj s tem čudapolnim umetnikom!

Rafael Santi ali Sanzio je bil rojen dne 6. mal. travna l. 1483. v mestu Urbino v Umbriji. Njegov oče, Janez Santi, je bil slikar ter je svojega Rafaela že v prvi mladosti jel poučevati v isti umetnosti. Ko je oče leta 1494. umrl, skrbel je blagi brat za Rafaela. Pošlje ga v šolo k znanemu Petru Peruginu. Učitelj se ves zaljubi v svojega angelsko lepega, zraven pa še čudovito nadarjenega učenca Rafaela. Kjer je le mogel, naslikal je njegovo lepo glavico z zlato-rmenimi kodri. Rafael je umno napredoval. Že v svojih začetnih delih se je kazal bodočega umetnika. Mnogo slik imajo po bogatih laških zbirkah, o katerih se ne vé, so-li Peruginove, ali njegovega skoro še otroškega učenca. Prva večja dela je slikal Rafael v svojem 17. letu za mestno zbornico in prestolno cerkev v Città Castello. „Kristus na Oljski gori“, „sv. Jurij“, posebno pa „Marijino zaročenje“ so slike iz one dōbe, ki spričujejo že vi-

soko dovršenost. Na vseh se kaže značaj naravne lepote in ganljive ljubeznivosti, kakoršna sploh odseva iz vseh del tako zvanih umbrijskih slikarjev, na katere je vplival, kakor smo že pri Giottu videli, sveži duh romantične domovine in podedovano versko prepričanje svetega Frančiška Asiškega.

Ko je Rafael l. 1496. v Sijeni čul o umetniškem tekmovanju med Michelangelom in Leonardom da Vinci v Florenciji, zanimalo ga je to neizmerno. Takoj se odpravi v toskansko prestolnico, da bi tam spoznal oba, po vsem svetu občudovana mojstra. V Florenciji mu je bilo takoj všeč. Z ognjeno marljivostjo se jame učiti od obeh imenovanih umetnikov. Posebno mu je ugajalo, da sta oba na svojih umotvorih slikala človeške postave tako naravno, kakor bi res žive osebe ustvarjala na platno. To umetnost v jednaki meri doseči, ako ne celó prekositi je, to je bil odslej najvišji umetniški smoter njegovega prizadevanja. Čeravno je bil že sam priznan slikar, vendar se je ponižal do najskromnejšega učenca. Z gorečnostjo je dosegel nenadne uspehe. Za cerkev sv. Frančiška v Perugia je dobil naročilo, naj slika prizor svetopisemski: „Kristusa devajo v grob“ ¹⁾ Kmalu je sliko zgotovil in sicer s tako popolnostjo, da spada to premenitno delo še sedaj v Borghejevi palači v Rimu, kjer se v izvorniku nahaja, med najlepše in najslavnejše umotvore lepih umetnostij. V Florenciji je občeval mnogo tudi z izvrstnim slikarjem, dominikancem Fra. Bartolomeom, od katerega se je marsikaj naučil, posebno za slikarje prepotrebno spretnost, pripravljati trpežne in naravne barve. Kmalu je dovršil še veliko drugih slik; kakor rožice na livadi ob pomladnem solncu, rastle so podobe pod njegovo roko. Najljubše so mu bile Marijine slike. Marijo z Jezusom in Janezom Krst. je neštevilnokrat uprizoril, vselej tako, da si je za snov izbral kakšen preprost, domač dogodjaj; postavim: krasna je v tem oziru „Madonna del Cardellino“ (Marija z liščkom), tako imenovana, ker na njej mali Janez Krstnik detetu Jezusu podaje liščka. Kako preprost, naraven prizor torej iz življenja igrajočih se otrok!

L. 1506. je šel Rafael v Urbino, kjer je bil povabljen tudi v visoke družine, na dvor tamošnjega vojvode Guidobolda. Že njegova telesna lepota je vse, ki so ga spoznali, očarala; njegov bistri razum in posebno plemenito srcé je občudoval vsakdo; Rafael je postal češčeni ljubljenec v Urbino. Vrh tega ga je zadela še druga sreča, ki je pač poglavitni vzrok njegove svetovne slave. Med drugimi gosti je namreč obiskal vojvodo tudi papež Julij II.

¹⁾ To sliko objavimo v naslednji številki. Uredn.

¹⁾ Natisnjena v „Dom in Svet“-u l. 1893., str. 161.

Videl je mladostnega Rafaela. Na prvi pogled je zastrmel nad nežnim umetnikom, katerega ime mu je že bilo dobro znano. Rafael poklekne pred sv. očeta, s povzdignjenimi rokami proseč blagoslova. Veledušni Julij položi desnico na njegovo ljubko, kodravo glavo, pa pravi: „Mnogo sem že čul o tebi, mladi umetnik. Sprejmi torej ti, ki si od Boga tako obdarovan, blagoslov tudi od mene, sivega starčka. Obračaj svoje darove v čast božjo in v proslavo svete Cerkve!“ — Kmalu pozneje, l. 1508., povabi Julij II. našega umetnika v Rim, od koder se ta ni več preselil.

Julij II. in ravno tako tudi njegov naslednik Leon X. obsevata odslej Rafaela z milostjo, kakoršne ni nikoli noben Mecenat svojim ljubljencem naklonil; ž njuno pomočjo je Rafael postal to, kar je v istini.

Torej tudi Rafael v Rimu! Res — največji umetniki dospejo šele v večnem mestu na vrhunec svoje slave.

V Rimu posveti Rafael vse svoje sile v olepšavo krščanske prestolnice. In koliko je dosegel! Kako visoko se je povzdignil! Njegova slavna dela so jasni vzori, katere le občudujejo in posnemajo najboljši umetniki —, toda brez predrzne nade, da bi jih mogli prekositi. Katoličani smejo torej s ponosom ozirati se v svoj večni Rim, od koder nam blagodejno sije solnce svete vere in od koder nam tudi žaré lepe umetnosti v najčarobnejšem svitu.

Julij II. je izročil Rafaelu velevažna dela. Posebno je papež, hrepeneč tudi po zunanjem blesku in sijaju, hotel imeti divno slikano svoje stanovanje, ki naj bo res pristojno in prikladno papežu, prvemu vladarju na zemlji; nikdo naj se ne ponaša z enakim! Rafael, vesel velečastnega naročila, loti se z burno vnemo in z navdušenjem preimenitnega dela. Okrasi torej tri zasebne papeževe sobe in jedno veliko dvorano s slikami, ki naj po vsem izpolnijo Julijevo željo. Kakor Michelangelo v sikstinski kapeli, tako si je Rafael v teh sobanah postavil spomenik, ki bo proslavljal ime „Rafael“, dokler bo zlato-rmeni Tiber poljubljal skalnato zidovje večnega Rima. Še sedaj — in tako bo vedno ostalo — nosijo te sobane ponosno ime: Le stanze di Raffaello!

V njih se nam smehlja slikarstvo v čudapolni dovršenosti. „Nobena usta — pravi odlični estetik P. A. Kuhn — ne bi mogla vredno oceniti čudežev, katere je Rafael tukaj ustvaril; slava so večnega Rima, slava celega sveta, posebno pa slava sv. Cerkve in sv. vere, od katere navdušen je Rafael delal...“ Ko jih je odlični grof Stolberg prvokrat videl, vsplamtel je v neomejenem čiščenju do Rafaela in v krasnem slavospevu je dal duška svojim gorečim čustvom:

Raphael! Raphael! Ach!

Du entschwandest deiner Muse, wie ein Blitz!

Einziger nach Jahrtausenden du!

Einziger vor Jahrtausenden vielleicht!

Do svoje smrti, torej dvanaajst let, je slikal Rafael imenovane sobe; vso krepkost svojega življenja je posvetil temu delu.

Velika, občudovanja vredna je ideja ali glavna misel, ki ga je vodila pri teh slikah; ona nas sedaj najbolj zanima. Prej blesteče barve so na slikah že otemnele; zlato-solnčni svit na njih že obledel, a glavna misel je ostala. Le kdor njo dobro pozna, divi se s polnim vkusom rajsko-lepemu umotvoru. Neverjetno je, da bi se bila ta velika ideja v sicer genijalni glavi Rafaelovi rodila; zakaj Rafael ni bil tako vsestransko olikan, da bi jo bil mogel sam izumiti. Kdo mu jo je tedaj vdahnil?

Na papeževem dvoru je živelo takrat obilo odličnih učenjakov vsake stroke, s katerimi je Rafael živahno občeval. Med njimi je posebno duhoviti kardinal Peter Bembo (1470—1547), vrlo zaslužen za rimsko zgodovino in za razvoj laškega jezika, mnogo vplival na našega umetnika; brezdvomno ga je on opozoril na važne in pomenljive dogodke iz zgodovine, ki so potem mogočno vneli Rafaelovo živo domišljijo. — Takrat, pod krepstno vlado jeklenega Julija II. ni bilo velečastnejše države, kakor je bila papeževa, in nobeno kraljestvo ni bilo sijajnejše, kakor sv. Cerkev; njena zgodovina je obsenčevala takrat vse druge. Cerkvena zgodovina je polna ganljivih, semtertje čudovitih, dogodkajev; osebe, katere nam predstavlja, so v različnem oziru orjaški velikani; njen pomen za svetovno omiko in za blagostanje vseh narodov je nad vse imeniten. Nepopisno lepa je sv. Cerkev v svojih pojavih, neizrekljive so njene zasluge na vsakoršnem polju. Rafael, omamljen od tolikega veličastva sv. Cerkve, hotel jo je proslaviti, in sicer na svoj način... v nesmrtnih slikah. In to je storil v svojih „stanzah“ (sobah).

Proslava torej sv. Cerkve, to je načrt, to glavna misel, ki ga je vnela za preslavno delo. Kako je idejo uresničil, to nam kažejo „stanze“ same.

Obiščimo jih v duhu; pogledjmo to čudo lepih umetnostij!

Skozi najlepše dvorišče Vatikanske palače, tako zvano „dvorišče sv. Damaza“, dospemo po umetnih stopnicah v drugo nadstropje. Že stojimo zgoraj na svetlem hodniku. O, tukaj je lepo, tako neizrekljivo lepo! Na levi, na desni in nad nami je Rafaelov čopič narisal vse polno prizorov iz sv. pisma; drug je krasnejši od drugega. Vrtar nam prijazno odpre, mi pa vstopimo i. v „Sala di Constantino“ (Konstantinovo dvorano). Njeno ime nam razlagajo slike,

katere nas v njej očarjajo. Časovno je sicer Rafael to dvorano okrasil najkasneje, ali še določnejše rečeno, on je tukaj slike samo načrtal, izvedli so jih večinoma šele po njegovi smrti najboljši njegovi učenci, in sicer: Giulio Romano, Francesco Penni in Raffaello dal Colle. A to se je zgodilo samo slučajno, po vodilni ideji so slike te dvorane na prvem mestu.

Tri slike nas posebno iznenadijo. Prva je uprizorila znano pripoved, da se je Konstantinu Vel. prikazal na nebu sv. Križ ravno takrat, ko je v navdušenem govoru osrčeval svoje vojake. Druga slika, na stropu, v ogromni velikosti, je najdražji biser te dvorane; predočuje nam krvavi boj ob Milvijskem mostu.¹⁾ Tu vidimo naslikan večno pomenljivi trenutek, v katerem je padlo po 300letnem gorostasnem boju poganstvo in v katerem je krščanstvo po slavni zmagi stopilo javno v svetovno zgodovino. Vtisek te slike je nepopisen. Konstantinove junaške čete drvé zmagovito proti sovražnikom; od teh nekateri že bežijo, med njimi tudi vojskovodja Maksencij sam; drugi se še kruto borijo; smrt kosi, da je groza; vnel se je „strašni boj, ne boj, mesarsko klanje“, rekli bi s Prešernom; tu leži,

¹⁾ Gl. Dom in Svet I. 1893. str. 145.

kakor snopje po njivi dolga vrsta junakov v krvavem potoku; tam padajo drugi raz konje, smrtno zadeti od sulic; tam zopet dvigajo razkačeni vojaki odsekane glave kvišku. Maksencij je planil s svojo telesno stražo čez Milvijski most, da bi ubežal; a na mostu je taka gneča, da pade s konjem v deroče tiberske valove. Na sliki vidimo trenutek, v katerem se poganski cesar obupan potaplja . . . prizor, kakoršnega opeva Mojzes: „Konja in jezdeca je pahnil Gospod v globočino; propad jih pokriva; pogreznili so se, kakor svinec v valovih. Gospod, kdo je tebi jednak . . .!“ A sredi med srčnimi krščanskimi četami vidimo Konstantina na čilem, ognjenem konju. Kako ponosen mu je obraz! Kako visoko ga povzdiguje tolažilna zavest, da je zmagal! . . .

Lepše in očitneje še nikdo ni naslikal bitke kakor tukaj Rafael in njegovi učenci. Mojstersko delo, katerega se ni mōči nagledati. Tukaj se šele prepričamo, da je bila zmagava sv. Cerkve res nad vse pomenljiva zmagava.

Težko se ločimo iz te sobe, kjer gledamo toli slavne trenutke sv. Cerkve. Najrajši bi ostali še tu, a že se nam odpira nova soba.

(Dalje.)

Slovenski koledarji in koledarniki.

(V 100letni spomin prve Vodnikove in v 50letni spomin prve Bleiweisove „Nove Pratique“ spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

VI.

V slovenskem slovstvu je napočila nova dōba, ko je l. 1843. (5. malega srpana) dr. Janez Bleiweis začel izdajati „Novice“. S tem časnikom, ki je kmalu dobil mnogo tovarišev, prerodila in pomladila se je tudi „Pratika“.

Kakor je Vodnik dve leti za prvo svojo pratiko jel izdajati „Novice“, tako je Bleiweis takoj prvo leto za „Novicami“ lotil se tudi pratikarstva. To idejo mu je vzbudil slavni jezikoslovec Jernej Kopitar.¹⁾

Dné 31. velikega srpana l. 1843. je poslal odbor kmetijske družbe kranjske Kopitarju na Dunaj prvih devet listov „Novic“ in Bleiweisove „Bukve za kmeta“. Ob enem je tudi poprosil slavnega rojaka, da bi on, ki dobro pozna potrebe slovenske, blagovolil spisati „Novicam“ kak članek, zakaj spis njegov bi bil najodličnejši biser mlademu časniku, ki se ne omejuje le na kmetijstvo in obrtstvo, ter se je lepo začel širiti po slovenskem svetu.

¹⁾ Kopitarjeva spomenica, 1880. str. 172. in priloga.

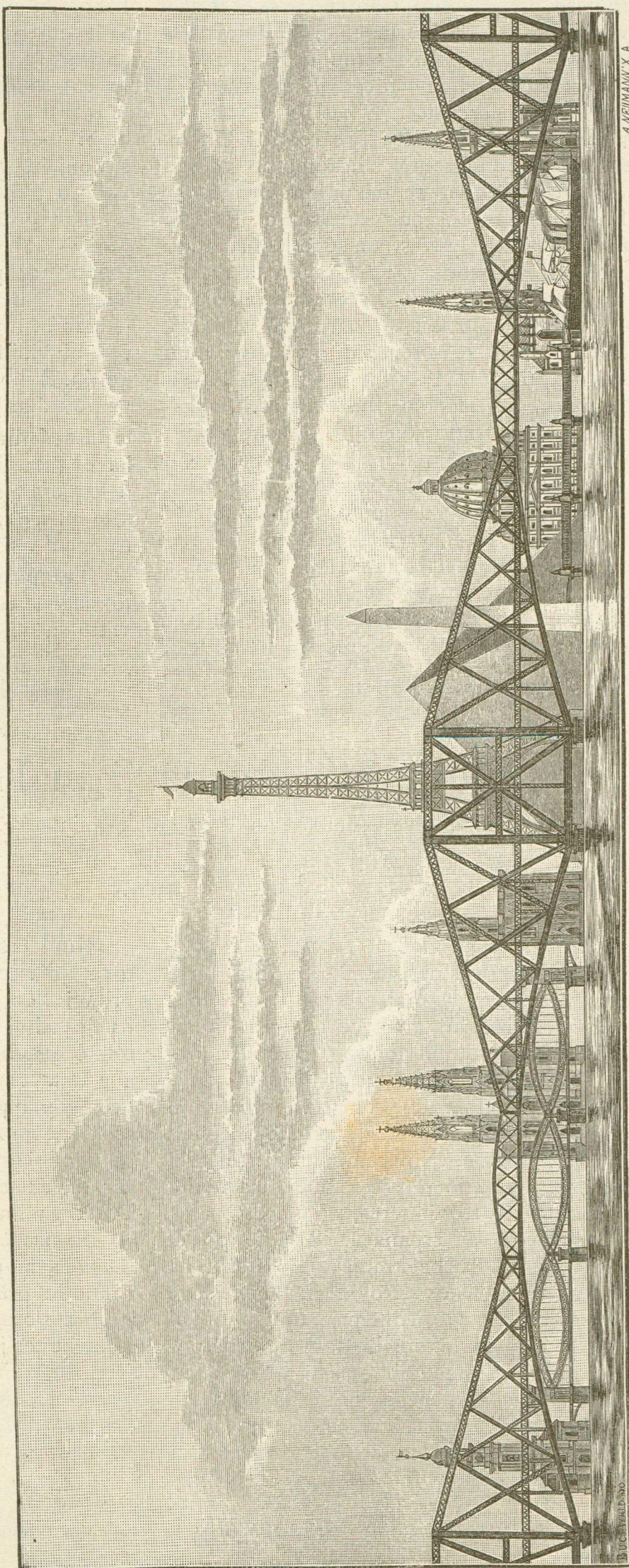
Kopitar se je odzval kmetijski družbi 10. vino-toka v pismu, ki je po izvorniku ponatisnjeno v prilogi „Kopitarjeve spomenice“. Častita družbi, da je takoj iz početka dosegla z „Novicami“ toliko uspeha, ter jo bodri k vstrajnosti, češ, ako se občinstvo časnika privadi, postal mu bo neizogibna potreba. O sebi samem pravi, da za sedaj ne more kaj primernega poslati, a pošlje ob ugodni priliki. Naposled nasvetuje, naj družba začne izdajati „kmečki koledar“ po istem načinu, kakor ga imajo Nemci in Francozi.

Ta nasvēt je ugajal in dobil dejanski odmev. Bleiweis je porabil v to svrhu dosedanjo obče znano in priljubljeno pratiko, katero je spisaval župnik Potočnik.¹⁾ Dodal ji je razne poučne sestavke ter jo koncem l. 1844. prvič poslal med svet z naslovom: „Nova Pratika za navadno leto 1845. Na svetlobo dana od ž. k. kmetijske drushbe. V Ljubljani. Natisnil in saloshil Joshef Blasnik.“ — „Novice“ so jo naznanile (l. 1844.

¹⁾ Kmetijska družba kranjska je izdala že za l. 1844. prvič nemško pratiko z naslovom: „Neuer Wirthschafts-Kalender. Neue Folge. Erster Jahrgang.“ Tiskal Blasnik.

v 36. številki 4. kimovca) s temi-le besedami: „C. k. kmetijska družba bo dala na svetlo novo „Pratiko“, katero je natisnil in založil J. Blasnik v Ljubljani in se bo dobila že o češpljevem somnju. Ta pratika bo ravno take podobe, kakoršno imamo že dosti let, toda je veliko čednišega in ličnišega risa od sedanje; prazniki in godovi raznih svetnikov so prav zali in prijetni, kakoršnih ni dandanašnji videti. Imela bo dve poli papirja. Vsi somnji, kar jih je na Kranjskem, ravno tako pa tudi imenitniši po Štajerskem, Koroškem in Goriškem so v nji natisnjeni, kakor tudi tarifa štampiljnov in več drugih podukov se bo v nji našlo. Imenovana pratika ne bo nič več, kakor en sam krajcer dražji od sedanje, in bo veljala 6 krajcerjev srebra. Obljubimo, da si jo bo vsak kmetovalec, ako jo bo le videl, gotovo tudi omislil, in se bo tudi sam prepričal, da bo v nji več našel, kakor smo mu v današnjem oznanilu povedali; videl bo, da mu je nismo prehvalili in gotovo jo bo vesel celo leto prebiral in pregledoval. Ker pa bo razun te nove pratike prihodnjic tudi še navadna stara prišla na svetlo, pové naj vsak razločno pri kupovanju, katero hoče imeti. Razun tega, da je pratika stare šege od nove veliko slaběji, se že od zvonaj v tem razločite, da je podoba treh kmetov, ki stojijo na licu pratike, v rudeči farbi natisnjena.“ Strogo koledarski del v pratiki je bil tiskan s črno in rdečo barvo, mnogo ličnejšo nego vse dosedanje slovenske pratike. Sličice Slovincem bolj znanih svetnikov so rdeče, druge pa črne, kakor je še sedaj navada.

A takoj prva „Nova pratika“ bila bi skoro izgubila vso veljavo in zaupanje pri ljudeh. Meseca listopada, ko so bile že vse pratike ne le natisnjene, temveč zeló tudi razprodane, raznesel se je glas, da — pratika laže, ker velikonočni praznik za cel teden dnij prezgodaj kaže. To je bojda preračunal neki pruski zvezdogled.

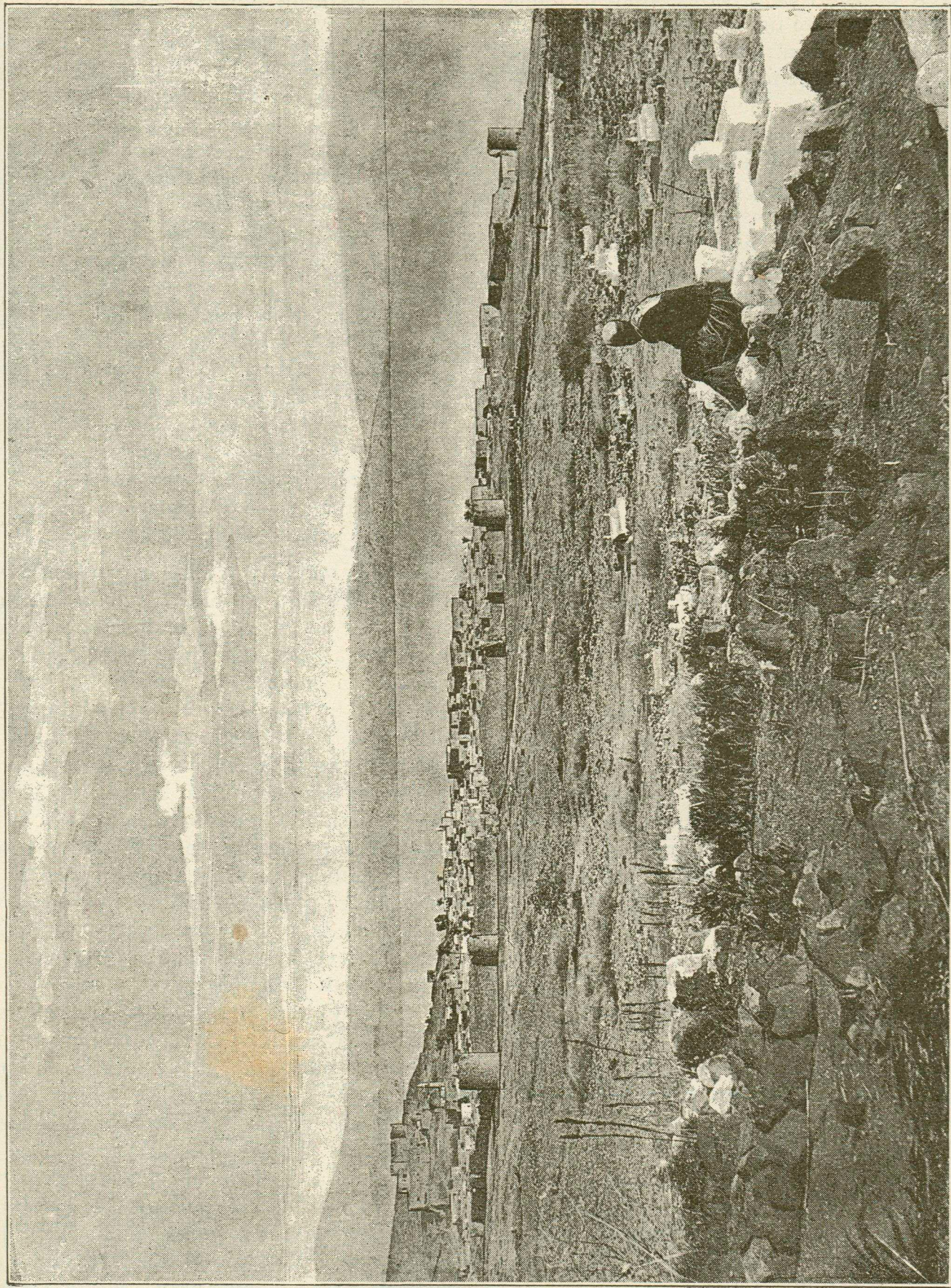

Srednji odprtini mostú čez forth pri Edinburgu.

Cerkev sv. Mihaela v Hamburgu.	Most čez Labo v Hamburgu.	Stolnica v Strassburgu.	Eiffelov stolp v Parizu.	Keopsova piramida v Egiptu.	Sv. Petra cerkev v Rimu.	Cerkev sv. Nikolaja v Hamburgu.	Potopljeni parnik „Elbe“.

Bila je isto leto velika noč nenavadno zgodaj, dne 23. sušca. Zato so „Novice“ v 47. številki naznanile, da so pratikarji dokazali zmoto onega

učenjaka, da torej pratike prav „kažejo“. Čast pratike je bila rešena! Sicer bi bila nastala velika zmešnjava, ker vse nedelje po veliki noči

Tiberija v Palestini.

bi se bile morale za jeden teden naprej pomakniti.

„Nova pratika“ je že prihodnje leto premenila naslov in se nazvala „Veliko pratiko“; to ime je ohranila do danes. Obsegala je redno

dve tiskani pōli na 12⁰. Prva pōla je obsegala koledar, druga pa zabavne in poučne stvari. Prvi (strogo koledarski) del je izhajal tudi v posebni knjižici kot „Mala pratika“, ali prav za prav „stara pratika“, ki pa si je po l. 1846.

nekaj let — ne vem, zakaj — nadevala ime „Nova pratika“! Obe pratiki daje na svetlo še sedaj c. kr. kmetijska družba za Kranjsko, tiska in zalaga pa jih vsa leta Blaznikova tiskarna.

Sicer je dr. Bleiweis spravil pratiko na boljši tir, vendar njen glavni urednik je ostal še vedno stari, izkušeni pratikar Blaž Potočnik, župnik v Št. Vidu nad Ljubljano. Le-ta je prirejal časoslovní in zvezdoznanski del tudi posebej. Že od mladih let se je mnogo bavil z zvezdoznanstvom, zato mu je bilo pratikarstvo najljubša zabava. Svoje podatke je posnemal po Littrowu. Od l. 1848. dalje je napisaval vsaki pratiki na drugo stran naslovnega lista geslo ali „voščilo za novo leto“, katero se je ohranilo še do danes. Zanimivo je bilo čestokrat zaradi tega, ker je v par vrsticah dobro označilo politični tok dotičnega leta ali celo daljše dôle. Razven tega je priobčeval Potočnik zastavice in smešnice, zlasti vremenske pod zaglavjem „Vremenski prerok Pogodnik“. Kot pesnik je podajal vse to najrajši v vezani besedi; zato je marsikak tak vremenski stih še do danes ostal narodu v spominu. Od l. 1852. dalje je dostavljal lunskim izpreminom tudi vreme po Knauerju.

Dr. Janez Bleiweis je bil urednik drugemu (poučnemu) delu pratike in je priobčeval gospodarske, poljedelske in druge slične spise ter kratka politična poročila. V političnem pogledu je zlasti zanimiv članek „Pogovori pod lipo“, katerega pratika od l. 1862. dalje prinaša skoro vsako leto. Navadno je ta članek nekak komentar istoletnega voščila za novo leto. Semtertje se je oglasil v pratiki z malim sestavkom tudi kak „Novičar“, n. pr. dr. Jožef Orel, Ferdo Schmidt, Fid. Terpinc i. dr. Takoj prvo leto je priobčila pratika imenik sejmov na Slovenskem, ki pa je bil nedostaten. V par letih se je izpopolnil, zlasti po občnih zborih kmetijske družbe, in dandanašnji rabi prav dobro vsem delavskim stanovom: kmetom, obrtnikom, trgovcem itd. ter dobro pospešuje promet blaga na domačih tleh.

„Novice“ so vedno smatrale pratiko kot sestrico; in to po pravici! Obe je vzbudil v življenje dr. Bleiweis, obe sta izhajali v Blaznikovi tiskarni, obe sta smatrali kot svojo nalogo, da dramita in poučujeta slovenski narod. Takoj prva pratika (za l. 1845.) se je oklenila „Novic“ in razvila njim do cela sličen program. „Novi časi, novi svet!“ tako piše. „Da bi torej tudi naši kmetje in rokodelci imeli priložnost, da zvedó, kaj se po svetu novega zgodi, kako se kmetije in rokodelstva popravljajo, in drugih rečij več, začela je c. kr. kmetijska družba v Ljubljani l. 1843. na svetlo dajati „kmetijske in rokodelske Novice“. Vsi umetni kmetje in rokodelci jih že večjidel bero in imajo veliko ve-

selje nad njimi... Iz ravno tega namena je imenovana kmetijska družba začela letos prvič na svetlo dajati to novo s kmetijskimi nauki pomnoženo pratiko.“

Tem vrsticam dostavlja te-le kitice:

Hočeš vedno se muditi
Le pri tem, kar kdaj je b'lo?
Nočeš v prid si obrniti,
Kar je s časom znajdeno?

Mar zastonj se je dodelil
Zemlje sinu bistri um?
Novih znajdb te glas zveselil
Več ne bo, ko prazen šum?

O nikar ne zanič'vati,
Kdor z zemljé ima svoj trud,
Kar bolj prav jo oskrb'vati
Se ti daje na ponud!

Le kar s časom se ne gane,
Vedno staro bod' pri nas —
Stara vera naj ostane,
In poštenost vsaki čas!

Še bolj zanimivo je „Odprto pismice Novic na véliko letošnjo Pratiko“, katero je prinesla pratika za l. 1847. Glasi se doslovno: „Bog te sprimi, ljuba sestrica! Spet si se nam veselo prikazala, in z veseljem kakor lani in predlanskem te bo sprejelo veliko tisoč ljudi. Brez tebe jim ni moč živeti, zato si pa tudi tako mogočna. Akoravno si majhna stvarca, vendar se imenuješ vélika pratika, ker veš, da te ljudje v veliki časti imajo od prvega prosenca noter do zadnjega grudna. Zatorej ti tudi me to pismice pišemo in se tvoji mogočni besedi prav ponižno priporočimo. Najpoprej pa te prosimo odpuščanja, da ti s svojimi navadnimi črkami pišemo, saj veš, da je navada železna srajca. Ker si pa tudi ti lani en spisek v novem pravopisu imela, upamo, da nam te predrznosti ne boš za zlo vzela.¹⁾ — Povej torej našim ljubim kmetom, da nam prav dobro gre in da imamo od leta do leta več prijateljev, ki nas bero za poduk in kratek čas. Vendar bi se rade seznanile še z več kmeti, zato ker se noč in dan trudimo za omiko slovenskega prostega naroda. Zato ti pišemo, da nas kmetom kar najbolj priporočiš. Tvoja beseda je mogočna: Tebi ljudje vse verjamejo. Razloži jim, da smo tudi me za take ljudi, ki ne znajo brati. V vsaki vasi se najde vendar eden ali drugi, ki zna brati, ta naj nas svojim sosedom bere ob nedeljah in praznikih, po leti pod košatim drevesom, po

¹⁾ Uprav tedaj se je pletla še vedno črkarska pravda na Slovenskem!

zimi v gorki stanici za pečjo. Vsi drugi naj pa poslušajo, in ko je en sestavek prebran, začnejo naj se stari in mladi pogovarjati o tem, kar so slišali . . . Pojdi, ljuba sestra, s tem priporočilom od hiše do hiše koledovat in reci kmetom, da se jim srčno priporoče kmetijske in rokodelske „Novice“ v stanovanju na Bregu št. 190. pri gosp. Blazniku v Ljubljani.“

„Nova pratika“ Bleiweisova je takoj prve tedne, ko je prišla na svetlo, zaslovela po celi Sloveniji in se ljudem prikupila. To „pratikarsko manijo“ so izkoristili nekateri prodajalci s tem, da so jo prodajali mnogo dražje nego tiskar in založnik sam.¹⁾ Da bi to zlorabo preprečil, natisnil je posebej vsako leto na prvo stran ceno pratike.

Poslej so vsako leto „Novice“ priporočale svojo „sestrico“, ki je bila „tako lepa, da je bilo le veselje pregledovati jo“ ter poročale o njenih uspehih. Naznanjujoč pratiko za l. 1846. pišejo: „Lanska velika pratika je bila kmetom tako všeč, da se je njena hvala razglasila naenkrat po vseh slovenskih deželah. Letošnja jim bo pa morda še bolj dopadla, ker je popravljena in pomnožena, kolikor je le bilo mogoče. Vsak še tako majhen prostorček je napolnjen s ko-

¹⁾ L. 1844. so priobčile „Novice“ (št. 42.) ta-le dopis s Štajerskega: „Danes vam moram pisati neke vrstice zavoljo vaše lepe lepe in dobre dobre pratike. Na Štajerskem silno slovi. Priča tega je cena, po kateri se prodaja: prikupci jo prodajajo po 8, 10, 12 in celo po 15 krajcarjev srebra! in vendar jih je še dosti, ki dajo raji tak velik denar za njó, kakor pol in še več manj za graško ali ljubljansko starega obraza. Ko bi jih ljudje po dva groša dobili, kakor jih Geiger v Celji prodaja, kmalu bi bilo po vseh. Jaz torej mislim, da bi bilo dobro, ko bi to spredobro pratiko nekaj bolj razglasili — ne bo greh, še grešič ne, ako to pratiko hvalite; saj mnogi celo slabo blago hvalijo, nikar bi vi dobrega ne!“ — Do božiča l. 1844. se je razpečalo nad 32.000 pratik!

ristnimi poduki ali pa s kratkočasnimi rečmi. . . . Kar bo menda vsem, ki si bodo kupili imenovano pratiko, prav po volji, je pa to, da so na dveh listih oznanjeni sv. evangeliji za vsako nedeljo celega leta. Ta pristavek, katerega smo prejeli iz rok častitljivega gospoda s Štajerskega, povišal je gotovo zelo vrednost nove pratike . . . Veličina naše pratike je ravno taka, kakor stare navadne; ker je pa za eno celo pòlo papirja pomnožena, in potemtakem pol debelejši od navadne, imenovali smo veliko pratiko zato, da jo bodo vedeli kupci pri kupovanju razločiti od stare, kar je lani veliko pomot naredilo.“

Naznanjujoč pratiko za l. 1847. pravijo „Novice“, da se od leta do leta po Slovenskem bolj razširjuje in da je ne kupuje samo kmet, temveč tudi obilno slovenska gospòda. Ker so razven Blaznika še nekateri drugi knjigarji bolj na tihem izdajali pratike po istem načrtu kakor on, zato so „Novice“ l. 1846. občinstvo opozorile: „Naj torej vsakdo, ki novo pratiko mojega natiska želi kupiti, pogleda na njeno lice, kjer besede stojijo, ki jo od vsake druge pratike ločijo, namreč: Natisnil in založil Jožef Blaznik.“

Čeprav je pratika leto za letom v več tisoč izvodih romala med slovenski svet, vendar sedaj le redkokje zasledimo kako večjo zbirko starih pratik. Ko preteče leto, sme doslužena pratika reči o sebi isto, kar so pisale svoje dni Vodnikove „Novice“:

Smo stare . . .
Negodne drobnice,
Nam dobri so kotje
Za delat' napotje . . .
Nobeden nas nima,
Ko prah in bukvišče!

(Dalje.)

Potovanje križem jutrove dežele.

(Piše dr. Fr. L.)

IX. ¹⁾ Ob Tiberijskem jezeru.

„Tabarije, Tabarije!“ je klical naš mladi, mukari, ki je hodil poleg naše romarske družbe in kazal s prstom v prelepo dolino z velikim jezerom. Bili smo ob zapadnem robu one višine, ki se vije okrog Tiberijskega jezera.

Bilo je okrog pete ure popoldne lepega pomladnega dneva. Bili smo skoro že ves dan na nogah ali na konjih, zakaj zjutraj zgodaj smo

bili odrinili iz Nazareta, potovali proti Taboru, na Taborski gori smo bili opravili svojo pobožnost in se tudi pokrepčali pri gostoljubni mizi očetov frančiškanov; nato smo jo kar dalje mahali proti Tiberiji. Pomladni dan sredi malega travna je v Galileji toliko gorak, kakor pri nas dan začetkom rožnega cveta. Bil je zares lep dan, katerega smo se veselili tem bolj, ker se nam ni bilo treba bati dežja, tako čisto in jasno je bilo nebo. Pot od Tabora do Tiberije nima sicer nikakih posebnostij, a lepe planjave, ki se raztezajo brez konca in kraja, nekatere beduinske čede, črni beduinski šotori, beduinski

¹⁾ Prim. „Dom in Svet“ leta 1894 str. 26, 59, 91, 151, 282, 506, 542, 734, 765.

pastirji z dolgimi puškami na rami, in tudi velik, pa nekoliko razpadajoč han za popotne karavane so me po poti zanimali toliko, da mi ni bilo dolg čas in da sem sproti zabil popotnih težav. No, te niso posebno hude; v sveti deželi prebije človek marsikaj, česar bi ne hotel doma pretrpeti; vendar je žeja neljub gost in se ne dá odgnati niti z najboljšo voljo. A vode ni bilo nikjer, in s seboj nismo imeli ničesar. Sicer je bila semtertje na tej poti tudi kaka zabavna stvarca. Tako n. pr. je imel jeden izmed popotnikov muhastega konja. Ko je hodil že dolgo in mu je bilo breme odveč, zvalí se kar meni nič tebi nič na mehka tla neke nižave. Popotnik je bil kar urno na tleh, hočeš ali nočeš. Vsi smo se smejali premetenemu rjavcu, tudi popotnik, ki se je z nekolikim strahom, pa brez škode pobral, vstal in konjiča urno zopet zasedel.

Po takem potovanju smo bili neizrekljivo veseli, da smo blizu svojega namena, toliko zaželene Tiberije.

Ne, ne dá se popisati, kaj sem čutil ob prvem pogledu na ta čudoviti svet. V obširno nižavo je razlito veliko jezero, ki se čarobno blišči od poslednjih solčnih žarkov. Okrog in okrog je močan pas srednje-visokega gorovja; ob bregu, zlasti na severni strani je lepa poljana ali bolje brežina, zakaj polagoma se dviguje v višavo. Prav pod seboj pa sem gledal mesto starodavnega lica: to je Tiberija, ali, kakor pravi domačin, Tabarije. Prvi pogled kakega kraja te vselej najbolj gane. Duša si naredi prvo sliko tega, kar gleda oko, in ta ostane najtrdneje v spominu. Tako je tudi meni ta prvi pogled na Tiberijo in njeno jezero še najživeje v spominu.

Popotnika iznenadi tukaj najbolj velika razlika med velikimi galilejskimi planjavami, po katerih je hodil, in med globoko dolino, v kateri leži jezero. Jordan si je izkopal na jutrovi strani obljubljenega dežele globoko strugo, ki je različno široka. Vode svoje dobiva ta reka s sneženega Hermona in kmalu potem nareja prvo jezero, ki je najmanjše, Meromsko.

Predno pride vštric Tiberije, razširja se drugič in pokriva veliko planjavo, dokler se zopet ne stisne na jugu med ozke bregove in odhiti naprej proti jugu. Ta široko razliti Jordan je Tiberijsko jezero, biser galilejski.

V jezero tečejo tudi nekateri mali pritoki poleg Jordana, tako na severu blizu hana Mínie, pa tudi na vshodu. Morda izvira voda tudi na dnu jezera. Na večerni strani izvira na jugu od Tiberije celó jako gorka voda, in tu so tiberijske toplice, Hammóm Tabarije.

Žal, da ne morem čitatelju podati slike Tiberijskega jezera takega, kakoršno se vidi z višave. Naša slika nam kaže kos jezera in mesta z južne strani in s precèj nizkega kraja.

Gotovo je bil ta kraj, kjer je dandanes Tiberija, naseljen že jako davno pred Kristusom; vendar je bilo središče življenja ob jezeru vedno le na severni strani, kjer so bila mesta Korozajin, Betzajda in Kafarnaum. Tiberijo je ustanovil Herod Antipa, sin Heroda Vélikega, morilca betlehemskega otroka. Leta 17. po Kr. jo je začel graditi v čast tedanjemu cesarju Tiberiju in jo imenoval po njem: Tiberias. Judje so bili nevoljni zato, ker je bilo poprej todi grobišče, a Antipa se za to ni menil, marveč postavil mesto čisto poganškega značaja. Ker je on sam imel tukaj svojo prestolnico, ker je izkušal semkaj privesti kupčijo, cvetlo je mesto čim dalje bolj, če tudi Judje niso dosti marali zanje. Mesto je bilo obzidano in imelo trdnjavo skoro gotovo tam, kjer stoji še dandanes.

Četudi je bila Tiberija ob Gospodovem času že utrjeno mesto, četudi se je Gospod mnogokrat mudil v teh krajih, vendar ga v Tiberijo ni bilo nikoli, vsaj evangelij nam ne omenja, da bi bil kdaj prišel semkaj. Čudno je, da so dobrih stolet pozneje Judje v obilnem številu prišli v Tiberijo in se tukaj bolj ustanovili, kakor kjer si bodi drugodi. Tu je bil nekak novi Jeruzalem, tu je bil veliki judovski svet, tu judovska visoka šola, v kateri je nastala tako imenovana Gemara, ki je del najimennitnejše judovske verske knjige, Talmuda. Tukaj so tudi učili in zaznamenjali, kako se pravilno čita hebrejsko sv. pismo, ali sestavili so polagamo tako imenovano Masoro. Pa tudi krščanska vera se je tukaj zgodaj ukoreninila in razširila. Pod cesarjem Konstantinom so posvetili krščansko cerkev, tukaj je stoloval škof, in po raznih hudih nesrečah je bila Tiberija med križarskimi vojskami celó glavno mesto nove galilejske kneževine. Ko so križarji izgubili sv. deželo, prišla je tudi Tiberija mohamedancem v roke, ki so jo imeli in jo imajo v lasti do današnjega dne. To je glavni obris zgodovine tega mesta; posameznostij seveda ne morem razkladati. Samo to še omenjam, da pričakujejo Judje todi Izveličarja; pravijo, da pride iz Kafarnauma v Tiberijo. Torej prav tam ga pričakujejo, kjer je Gospod res nekdanj bival in deloval. Sedaj pričakovati ga — ob Tiberijskem jezeru —, to je pač nekoliko prepozno.

Vse drugače pa se je godilo trgovin in mestom, ki so bila ob severnem bregu našega jezera. Tiberija stoji še dandanes, onih mest pa ni več; le jako neznatni sledovi se nahajajo tam, da je silno težavno povedati, kje je stal ta, kje oni zgodovinski kraj. Evangeliji omenjajo kraje z imeni, kakor: Magdala, Dalmanuta, Betzajda, Korozajin, Kafarnaum, Kineret. Ti kraji so bili lepi in cvetoči ob Gospodovem času, ki se je todi mudil prav pogostoma, zlasti v Kafar-

naumu, ki se zato imenuje v evangeliju celó „njegovó mesto“. Tukaj v shodnici je učil pogostoma, v tem kraju je storil veliko čudežev. Tukaj je ozdravil hlapca stotnikovega, taščo Petrovo, mrtvoudnega človeka, katerega so mu prinesli štirje možje na postelji, izganjal je hudobne duhove, tudi od mrtvih je obudil Jajirjevo hčer. Tako bi bili ljudje pač lahko spoznali svojega Izveličarja, a bili so večinoma trdovratni po vseh teh krajih.

Gospod se je mnogokrat vozil tudi po jezeru, iz čolna je celó učil množice, ki so posedle ob bregu. Zlasti ljubeznivo pa se je tukaj prikazal po vstajenju apostolom, ki so se bili zopet lotili ribiškega posla: Petru, Tomažu, Natanaelu, Janezu, Jakopu in še dvema učencema. Simon Peter povabi namreč te svoje tovariše in pravi: „Ribe grem lovit.“ Drugi mu rekó: „Gremo tudi mi s teboj.“ In so šli in stopili v čoln, a tisto noč niso nič ujeli.

„Ko se je pa jutro storilo — tako pripoveduje nadalje sv. Janez, ki je bil zraven — stal je Jezus na bregu; učenci pa ga niso spoznali, da je Jezus. Jezus jim tedaj reče: Otroci, imate-li kaj jesti? Odgovoré mu: Nič. Reče jim: Vrzite mrežo na desno stran čolna in najdete. Vrgli so torej in niso je mogli izvleči zaradi obilice rib. Tedaj reče Petru učenec, katerega je Jezus ljubil: Gospod je. Ko je Simon Peter slišal, da je Gospod, opasal si je suknjo in se

je spustil v morje. Drugi učenci pa so prišli v čolnu in so vlekli mrežo z ribami. Ko tedaj stopijo na suho, videli so žerjavico pripravljeno in ribo na njej in kruh. Jezus jim reče: Prinesite rib, ki ste jih ujeli! Simon Peter stopi v čoln in izvleče na suho mrežo, polno velikih rib, sto in tri in petdeset. In četudi jih je bilo toliko, ni se strgala mreža. Jezus jim reče: pridite in jejte! Nobeden pa izmed teh, kateri so sedli k jedi, ni si upal vprašati ga: Kdo si ti? Zakaj vedeli so, da je Gospod. In Jezus pride in vzame kruh in jim ga dá; tako tudi ribo.“ (Jan. 21, 2—13.) Tako neizrekljivo mil in prijazen značaj se nam kaže v Gospodovem vedenju, da ti nehoté postane milo v srcu, ko čitaš to prigodbo s Tiberijskega jezera.

Žal, nad vsemi temi kraji se je izpolnilo, kar je bil zagrozil Izveličar Kafarnaumu: „Ti Kafarnaum, ki si bil povzdignjen do neba, pogreznjen boš do pekla.“ (Luka, 10, 15.) Cesar Konstantin je dal v Kafarnaumu zidati krščansko cerkev; sv. Hijeronim je še videl mesto; konec 7. stoletja je pa bilo mestno zidovje že podrto, v 16. stoletju je bilo popolnoma v razvalinah, in sedaj je pokopano — v pozabljenosti.

Bolj, kakor težavno zgodovinsko preiskovanje zanima čitatelja pač sedanje lice teh krajev, kakor se je kazalo pisatelju ob njegovem potovanju. Zato podam nekoliko črtic o tem, kar se mi je najživeje vtisnilo v spomin. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Frančišek Levec. V. zvezek. Proza III. Vsebina: Kritike in polemike, II. del. — Fran Levstik (s podobo). — Izjava. — Levstikovi spisi, ki niso tiskani v tej zbirki. — Tolmač. — Kazalo. — Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1895. 8°. str. 364. (Dobiva se le vseh petero zvezkov skupaj za 10 gl. 50 kr.) — S tem zvezkom so končani Levstikovi zbrani spisi. V njem sta Levstikova slika in življenjepiš, ki ga je spisal urednik. Dala bi se pisati tudi — in še zlasti — o tem zvezku obširna ocena. Življenjepiš nam je vzbujal različne misli. A toliko smo spoznali, da se je gospod urednik trudil za objektivnost. Jako zanimive kritike in ocene se vrsté tukaj, da bereš vsakatero, kakor bi čital pismo svojega prijatelja ali spis namenjen prav tebi. In če bereš drugič, ni ti dolg čas, mika te pisatelj od začetka do konca.

Seveda, kar se tiče oblike Levstikove, kar se tiče njegove ostrosti, sploh njegovega bojevanja, treba stvar soditi resneje in treznejše, kakor ravnamo na-

vadno. Nikjer se nisem tako prepričal, da moramo pisatelja brez ugodnih in neugodnih predsodkov, brez usiljenih mislij raznih ocenjevalcev presojeti, ako ga hočemo res umeti, kakor pri Levstiku. Tako svetujem čitateljem, ako hočejo poznati Levstika, naj ga beró pazno in tudi njega ostro, to je, natančno sodijo in skrbno primerjajo njegove razne nauke med seboj. Tudi o njegovem življenju se marsikaj razjasni, ako pazno čitamo njegove spise.

Ko bi ne imel nujnejših in potrebnejših opravil, kakor dušeslovno preiskovati naše pisatelje, in ko bi naročniki radi čitali take podrobnosti, del bi pač najprej Levstika pod tak dušeslovni drobnogled. Morda o priliki kaj več; sedaj omenjam še to, da se naš gospod življenjepišec Levstikov nekoliko preveč nemilo izraža o Levstikovih nasprotnikih. Zgodovina je sodnica ljudij in narodov. Ne sodi pa nikakor z jednostranskega, recimo, samo s slovstvenega stališča, marveč sodi človeka po vseh pravilih in zakonih, ki uravnavajo in določujejo naše bitje in žitje. Mnogokrat sem se prepričal, da je večina življenjepisov jednostranska, ker nimajo življenjepisci onega obširnega obzorja, ki obsega vsega

človeka, in tudi ne onega ostrega pogleda, ki sega duši v dnó. Seveda, za tak življenjepis ni bilo prostora v „Zbranih spisih“. Smemo pa reči to, da je urednikov spis spisan prav spretno. *Dr. Fr. L.*

Moje ječe. *Italijanski spisal Silvio Pellico. Poslovenil F. Guzelj. Ponatis iz Slovenca. V Ljubljani. Samozaložba. Tiskala Katol. Tiskarna. 1895. 8°. Str. 247. C. 35 kr.* — Pisatelj te ocene je pred mnogo leti že sam prevajal Pellicovo delo „Le mie prigioni“, tako ga je mikalo. Zato je bil pač pozoren na ta prevod. Dasi odobrujemo prelaganje takih spisov zlasti za dnevnikov listek, vendar izrekamo tu nujno željo, naj bi prelagalci bolje pazili na jezikovno stran svojih del. Kar smo pisali v „Dom in Svet“-u o tej stvari, to je pač preveč preziral naš gospod prelagatelj, kar pa le obžalujemo. Pisateljski jezik — to poudarjamo najodločneje — ni lahka stvar, in treba se ga je učiti, predno se kdo pokaže s svojimi izdelki na pozorišču narodnega slovstva. Zaradi zanimive vsebine in nizke cene smemo to knjigo priporočati, vedoč, da bo ugajala bralcem.

Večna luč. *Novela. Angleški spisal kardinal Wiseman. Iz nemščine prevel V. Steska. V Ljubljani 1895. Založil V. Steska. Tisek Katoliške Tiskarne. 16°. Str. 52.* — Cena 10 kr. Četudi bi si želeli prevoda kar iz izvirnega dela, vendar nam je tukaj naš prelagatelj ta nedostatek namestil z zares lepim in čistim jezikom. Saj se pa tudi spodobi taka oblika lepim pripovednim delom. Zato priporočamo to delce, ki je tudi po vsebini vzorno, našim dijakom prav posebno. Omenjamo, da pišemo „preprosto“ nam. „priprosto“, gledé na staroslovenščino in narodno besedo; jednako tudi „oltar“ nam. „altar“.

Dott. G. Baudouin de Courtenay, gia professore nelle università di Kasan e di Dorpat: II catechismo resiano con una prefazione del dott. Giuseppe Loschi, professore nel r. istituto forestale di Vallombrosa. Udine. Tipografia del Patronato. 1894. 8°. Str. 113. Cena 1 lira in pol. — Naznamo to knjigo kot slovensko, ker je namreč taka tudi večina njene vsebine: rezijanski katekizem.

Knjiga ima tri dele: 1. Predgovor prof. Loschija (1—40), v katerem govori o Rezijanih in njihovem jeziku. Ta predgovor se nam zdi tako lep, poučen in vreden zanimanja, da želimo nujno, da bi ga kdo preložil na slovenski jezik. 2. Rezijanski katekizem (43—82). 3. Besednjak. Katekizem in besednjak je priredil znani prof. Baudouin de Courtenay. — Ko bi imeli več prostora, podali bi kratek odlomek iz te knjige; a za sedaj mora biti dovolj, da jo najvneteje priporočimo onim, ki znajo laški in želé spoznavati svoje slovenske rojake.

Mati prečudna. *Šmarnice. Sestavil J. P. Tous-saint. S pisateljevim dovoljenjem poslovenil Viktor*

Steska. Ljubljana, 1895. Založil V. Steska. Tiskala Katoliška Tiskarna. 16°. Str. 233. Cena vezani knjigi z rdečo obrezo 60 kr. — Prav lepe Šmar-nice, in, kar je jako hvalevredno, kratke. Vz-gled, ozir na Marijo, nauk, opomin — — to so sestavine vsakdnevnega premišljevanja. V obliki bi želeli, da bi se bil gibal prelagalec prosteje in bolj po domače; več glagolov, manj samostalnikov! Sicer pa naj le urno sežejo po knjižici prijatelji Šmar-nicam, veseli je bodo! *F. Sv.*

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal *Fr. Kovačič.*)

„Dom in Svet“ je že govoril o raznih slovstvih slovanskih in neslovanskih narodov; pravica in bratoljubje torej zahtevata, da se ozremo tudi tje doli — v skrajni kot balkanskega polotoka, kjer prebiva narod, nam po krvi jako soroden, nadarjen in delaven, ali do našega veka Evropi skoro popolnoma neznan. Ta narod je imel nekdanj važno ulogo v evropski zgodovini; pred njim je trepetal večkrat oholi Bizanc, zahodni in izhodni svet sta se trgala zanj, prvi med slovanskimi narodi se je povspel na visoko stopinjo moči in omike. Že v 10. veku je Bolgarija doživela svoj zlati vek pod močnim carjem Simeonom (l. 893.—927.). Ali čudno! Kakor utrinek na nebu je naglo zablščal in ravno tako naglo zatemnel. Zgodovinarji se vprašajo, kaj je vzrok, da je ta mladi, krepki in posebno nadarjeni narod tako hitro in žalostno končal. Vsi se strinjajo v tem, da je tega kriv stari Bizanc, ki je mlado državo potegnil náse, okužil jo in s seboj vred zvalil v grob. — In v resnici celó v najlepših dôbah stare bolgarske zgodovine se opaža v vsem državnem, prosvetnem in cerkvenem gibanju nekaka prezgodnja zrelost, bolehavost, povišnost, nenaravnost, robsko posnemanje ptujine. Takšno je tudi slovstvo. Pisalo se je mnogo in marljivo, ali tudi slovstvo nosi na sebi pečat bizantinizma. Vsi ti proizvodi so bili bolgarskemu duhu večinoma ptuji in le za višje stanove. Za omiko prostega ljudstva se ni storilo nič.

Ne mislimo pa tukaj govoriti o starem bolgarskem slovstvu — kar za pravo gre v zgodovino staroslovenske književnosti —, ampak le o najnovejšem bolgarskem slovstvu.

I. Preporod bolgarskega naroda.

Proti koncu minulega stoletja je še večina slovanskih narodov spala v trdem, nevarnem spanju; najhujše je pa menda bilo pri Bolgarjih. Ne dá se lahko opisati, koliko je ta narod pretrpel v petih stoletjih. L. 1393. so Turki podjarmili Bolgarijo in od tega časa se je zdelo, da je bolgarski narod izginil s površja zemeljskega. Ne samo, da ga je davil trdi turški jarem, ampak še huje ga je pritiskal duhovni jarem grške višje duhovščine, tako

zvanih fanarijotov¹⁾, ki so se kakor „črni krokarji“ usuli čez ubogo ljudstvo in je izsesavali.

V teh strašnih časih je zamrlo vse življenje v bolgarskem narodu. „Bolgarji niso bili več narod, ampak tolpa podjarmljenih, potlačenih, uničenih ljudij“, pravi domači zgodovinar Drinov.

Ljudstvo je bilo v vsakem oziru popolnoma zanemarjeno, neuko, izsesano. Šol je bilo jako jako malo, in še te popolnoma pogrčene; nižja duhovščina brez vsake naobrazbe. — Staroslovenščino je grščina iz cerkve potisnila, in tudi v javnem življenju je veljala le grščina. — O kakem slovstvu kajpada ni govora. Od 15. do konca minulega stoletja v obče bolgarskega slovstva ni. Le nekoliko rokopisov se je doslej našlo, ki so nastali v tem času.²⁾

Za cerkveno rabo so knjige dobivali iz Rusije, kjer se je še vzdržalo slovansko bogoslužje. Tako so sedaj Rusi plačevali svoj dolg, ker nekdanj so oni dobivali bogoslužne knjige iz Bolgarije in Srbije. Spomin slavne preteklosti je pa Bolgarjem tako zatemnel, da so smatrali te cerkvene knjige za prave ruske, ne vedoč, da je to njihovo lastno blago. Stari rokopisi so večinoma izginili, ker so jih prav po vandalsko zatirali grški prelatje.³⁾

Vse, kar se je malo višje povspelo, odtujilo se je bolgarskemu narodu. Bolgar, ki je dobil le nekoliko naobrazbe ali premoženja, sramoval se je svojega imena in se je sam imenoval Grka. Kaj čuda, če je bolgarski narod bil svetu do cela nepoznan, ker „Bolgar je moral ostati kmet, bil je

¹⁾ Fanar se imenuje grški oddelek v Carigradu, kjer ima razkolni, grški patrijarh svoj sedež.

²⁾ Dva taka rokopisa je našel ruski pisatelj Lamanski in ljubljanski knjižnici: „O poslednji sodbi“, prevod iz Janeza Damaščana, in „o kesanju“ iz Janeza Krizostoma. Prim. Pypin in Spasovič, Geschichte der slaw. Literaturen I., 137.

³⁾ Glej obširneje o tem: Jireček, Geschichte der Bulgaren str. 505—516, in moj članek v „Rimskem Kataliku“ 1894, str. 64—74.)

rojen le za težko delo.“ (Drinov.) — Celó učenjaki so imeli o Bolgarjih jako temne pojme.

Znani zgodovinar Schlözer jih omenja l. 1771. in pravi, da bi učenje novobolgarskega jezika utegnulo pojasniti vprašanje, kakšen narod so bili stari Bolgarji (namreč tisti divjaki, ki so prihruli od Črnega morja, podvrgli si nesložna slovanska plemena ter ustanovili bolgarsko državo). Slavni oče slovanskega jezikoslovja, Josip Dobrovský, je mislil, da je bolgarščina narečje srbskega jezika. („Slovanka“ I., 194.) Kopitar je vedel o bolgarščini le to, da ima spolnik, ki se zadej pritika samostalniku.¹⁾ Šafařík je še l. 1826. mislil, da Bolgarji stanujejo le med Dunavom in Balkanom in jih je cenil na 600.000 duš. — Nekateri učenjaki so pa kar naravnost trdili, da je bolgarščina v zemljah stare bolgarske države že izginila. Prvi je učeni svet nekoliko natančneje seznanil z Bolgarji znani preporoditelj srbskega slovstva Vuk Štefanović Karadžić.

Proti koncu 18. veka je pa beda bolgarskega ljudstva priklopela do vrhunca; zdelo se je že, da mora neizogibno propasti. A ravno v tem hipu se je vzbudila iskra življenja v njem in od tega časa se začena preporod njegov.

Veliki dogodki koncem minulega stoletja so vzdramili narode, srečni boji Avstrije in Rusije proti Turkom so prebudili tudi turško rajo. Grki, Srbi in Bolgarji so se zganili, jeli se zavedati svojih človeških pravic in izkušali streti stoletne verige.

V tem času — l. 1762. — je spisal preprosti menih Pajsij v samostanu Hilendaru na Atoški gori majhno knjižico: „Istorija slavenoblgarska o narodach i carčeh i svjatych blgarskich, i o vsch dějanijach blgarskich“, s katero se začena bolgarsko slovstvo in narodno gibanje. — Ta knjižica nima v znanstvenem oziru nikakšne vrednosti, ali uspeh je imela velikanski. V različnih rokopisih je šla od rok do rok in je močno ganila vsakoga, ki je imel še količkaj narodnega ponosa. (Dalje.)

¹⁾ Kleinere Schriften 319. Wien 1859.

Razne stvari.

Glasba.

Tretji redni koncert „Glasbene Matice“ je bil dné 6. in 8. t. m. Podal se nam je obakrat „Mrtvaški ženin“, festival, ki ga je uglašil Dvořák. Besede te velike skladbe so K. J. Erbena balada, katero je za naš koncert izvrstno poslovenil Josip Stritar. Kakor je ta predmet nenavadno težak in obširen, tako je pa tudi jako hvaležen, modro izbran za velikega glasbenika, kakoršen je Dvořák. Preprosta epika, najglobočja in najburnejša

lirika in živahni dialog — vse te razlike so dajali glasbeniku priliko, da je razpel peruti svojega umetniškega duha. Kdor je slišal „Mrtvaškega ženina“, spoznal je posebnost Dvořákovu, uglobil se je v njegovega duha.

Trdimo naravnost, da si je koncertni vodja g. M. Hubad mnogo upal, ko si je izbral tako delo; a rečemo radostno, da se je produkcija obnesla zares častno, da je gostom napravila večer, kakoršnih utegnejo malo doživeti. Glasba te pretresa in napolnjuje z grozo, da si skoro vesel, ker nisi

sam v dvorani. Sodelujoče moči so se odlikovale s točnostjo in lahkoto, od gospoda vodje do zboru in vojaške godbe. Posebej omenjamo gospodično Fr. Vrhunčevo (pela je besede dekličine), gospoda drda. med. Belo Stuhca, in gosp. Ant. Razingerja, ki je pel besede ženinove. Ako priznavamo gospodu Razingerju umetniški venec teh večerov, mislimo, da izpolnjujemo samo dolžnost pravice in hvaležnosti do vrlega gospoda pevca, katerega glas jednako čvrsto in lepo povečuje božjo službo, kakor krasí druge naše umetnostne produkcije. Tudi gospod Stuhca je pokazal svoj jako lepi bariton, ki je čist in poln. Pri gospni. Vrhunčevi smo občudovali moč in gibčnost glasú, ki ji obeta še lepo prihodnost, a marsikje bi si bili v „Mrtvaškem ženinu“ želeli preprostega in lahkega izraza, ki ne zahteva nič drugega kakor čistega prirodnega in resničnega čustva, brez umetelnih pomočkov. Občinstvo je gospodično burno pozdravljalo in odlikovalo, gospodu vodji pa je poklonilo venec, kakor ga mu tudi mi v duhu poklanjamo, častitajoč mu zaradi tolikega uspeha.

Slovensko umetniško delo na češkem odru.

Dné 5. t. m. se je pela v češkem narodnem gledališču v Brnu (na Moravskem) opera dr. Benamina Ipavca: „Teharski plemiči“. Veselo je, da so prvaki na glasbenem polju, naši bratje Čehi, segli po slovenskem delu, katero je tudi doma vzbujalo toliko zanimanja. Ob enem je pa to tudi najlepša odlika za našega skladatelja.

Naše slike.

Procesija, katero nam kaže naša večja slika, bila je dné 21. mal. travna l. 1821., tedaj, ko je bil v Ljubljani kongres vladarjev. Če tudi ni slika umetniško delo, vendar je jako važna. Tu se vidi, kakšna je bila tedaj Ljubljana pred mestno hišo; vidi se, kakšna je bila takrat stolna cerkev, ko ni imela še kupole. Sicer pa upamo, da priobčimo obširnejše poročilo o tem dogodku.

„Vstajenje.“ Ker nam vrli naš poznavalec laških umotvorov opisuje sedaj Rafaela, podajemo tukaj sliko njegovega učitelja Petra Perugina. Pietro di Cristoforo Vanucci (1446—1523) se zove Perugino, ker je bival večinoma v Perugii. On je največji slikar tako zvane Umbrijske šole. Slikal je večinoma verske slike. Izvirnik naše slike je v Vatikanu v Rimu in je zares lepo delo; v tisku pa se izgublja natančnost in mehkota, ki je v izvornem delu.

Največje stavbe na svetu, med seboj primerjene. Na str. 428. nam kaže slika najvišje stavbe na svetu; tu se razvidi njihova velikost v primeri z Eiffelovim stolpom, ki je 300 m visok. Da povemo nekoliko o teh stavbah, začnimo danes z Eiffelovim stolpom v Parizu. Postavili so ga v Parizu, da je dičil l. 1889. otvorjeno razstavo. Stolp je v resnici

napravil na občinstvo velik utisek, bolj kakor v isti razstavi narejena obrtna lopa, ki pa je v tehničnem oziru znamenitejša nego stolp.

Postavljen je v čveterokotu na štiri mogočne in trdne temelje. Pri tleh meri njegova širjava 100 m; stoji pa na štirih nogah, ki se združijo v višini 140 m v jeden sam stolp, ki je še vedno 160 m visok, tako, da ima ves stolp višavo 300 m.

Preglavico sta delala posebno sprednja dva temelja, ki sta ob bregu reke Seine. Tam namreč, kjer sta sezidana, tekla je nekdanja reka, in zato je svet mehak in prodovit. Posebne naprave so premagale tudi to težavo.

Da pa se pokrijejo ogromni stroški, katere je požrl stolp, treba je bilo skrbeti, da pridejo ljudje, ki bi radi nanj šli, na pripraven način gôri. Na stolp vodi sicer dvoje stopnic (jeden meter širokih) do prvega nadstropja, in štiri (60 cm široki) do drugega, in preračunili so, da pride vsako uro po tej poti na stolp vsaj 2000 ljudi do višine 140 m. Od tukaj do vrha pa so stopnice tako ozke, da se ne smejo prepustiti občinstvu v porabo.

Zató pa so naredili v vsakem izmed štirih podnožnih stebrov posebno vozove, podobne nekoliko našim železničnim vozovom; vsakateri ima prostora za 100 oseb, in dviga ga vodni tlak vsako sekundo jeden meter visoko. Ti vozovi vodijo do prvega nadstropja.

Do drugega nadstropja pride se pa le v dveh vozovih, ki se sicer še jedenkrat tako urno dvigata kakor prejšnji štirje, a imata vsak prostora le za 50 ljudi.

Od drugega nadstropja do vrha pa vodi jeden sam voz 160 m visoko, in sicer najprej do 220 m (od tal merjeno); tu je treba prestopiti v drug voz, ki nas popelje do vrha. V resnici sta torej dva voza, ki vozita vsak na polovico poti od drugega nadstropja do vrha. Ta dva prevozita na uro 750 oseb, in vožnja traja 2½ minute, vsa vožnja od vznožja do vrha pa 7 minut. — Kdor je bil gori, vé, da je res!

Rekli smo prej, da goni vse te vozove voda. Da je to mogoče, narejene so v višini 115 m medenice za vodo, katero gonijo stroji z močjo 300 konjskih sil v to višavo.

Ko so naredili stolp, bil je svet različnega mnenja. Nekateri so se posmehovali, drugi čudili; nekateri so bili nevoljni, češ, da bo pariški stolp vzela slavo temu ali drugemu stolpu. Misel vseh pa je bila ta, da je višava 300 m dovolj znamenita.

Marsikdo je verjel, da je to doseči mogoče, mislil je vendar, da se bo pričelo jeklo in železo vsled neizmerne teže kriviti. Eiffel pa, ki je vse vodil, molčal je in delal. 30. sušca l. 1889. je svetu pokazal stavbo, kakoršne do tedaj še niso videli.

(Dalje.)

Zrna ob poti.

(Piše M. P.)

Grška vednost in umetnost se je bila razcvetla kar najlepše. Kakor orel v sinje višave se je vzdignil človekov duh visoko, visoko in je motril najvišja vprašanja človeštva. Narejali so se vzorni umotvori. Bila je zlata dôba helenska. Kazalo se je, kakor da se je človeški rod povspel na vrhunec svojega razvoja, umstvene omike in srčne olike.

In tačas je govoril mož, katerega je bila Pitija proglasila za najmodrejšega človeka:

„Vidi se, da nihče izmed nas ne pozna dobrega in lepega; ali ta misli, da kaj vé, ko vendar nič ne vé: jaz pa kakor nič ne vem, tudi vem, da nič ne vem. Kaže se torej, da sem jaz modrejši kakor oni, ko ne mislim, da vem, česar ne vem. V resnici moder se mi vidi bog, in to hoče povedati v svojem izreku, da je človeška modrost majhna, da, nič vredna, in se vidi, da je mene le za vzgled porabil, kakor bi hotel reči: Oni, o ljudje, je med vami najmodrejši, ki kakor Sokrat vé, da njegova modrost ni nič vredna.“ (Platon. Apolog. Sokr.)

In Sokrat je govoril resnico, resnico veljavno za svoj čas, veljavno za vse čase.

Kako se je lagala kača ob zibki človeškega rodú!

Prvi človek je bil ustvarjen prost vsake neredne poželjivosti; razum je imel vso oblast nad nižjim poželenjem. Obdarjen je bil z vso vednostjo o stvaréh, katere mu je bilo treba vedeti. Obdarjen je bil z neumrljivostjo. Živel je presrečno življenje v vrtu veselja. Neprecenljivo je bilo to življenje. Človek je bil prelep stvar v božjem stvarstvu. Na temelju božje vere se je vzdigoval kvišku; kvišku k Bogu so kipele vse njegove zmožnosti, vse njegovo delovanje, kakor deli umetne stavbe. Pa je prišel usodni dan. Od vsega rajskega drevja sta smela jesti prva človeka, samo od drevesa spoznanja dobrega in zlega ne. Kača pa je dejala:

„Katerikoli dan bodeta jedla od njega, odpró se vama oči in bodeta kakor bogova, in bodeta spoznala dobro in zlo.“ (I. Mojz. 3. 5.)

Dala sta se zapeljati. Hotela sta doseči božjo podobnost gledé na spoznanje dobrega in zlega, da bi si po moči svoje narave določevala, kaj je dobro in kaj zlo za delovanje, da bi z močjo svoje narave delovala za blaženost. In jedla sta od prepovedanega drevesa.

Tedaj se je razrušila lepa stavba mnogo poškodovana. Iz ust razžaljenega Boga so prile-

tele kakor ognjene strele nad Adama uničujoče besede:

„Bodi prokleta zemlja v tvojem delu; v trudu se boš od nje živil vse dni svojega življenja. Trnje in osat ti bo rodila, in zelišča polja boš jedel. V potu svojega obraza boš užival kruh, dokler se ne povrneš v zemljo, iz katere si vzet: zakaj prah si in v prah se povrneš.“ (I. Mojz. 3. 17.)

Po duhu in telesu v slabše premenjen, nadnaravnih darov oropan in v naravnih poškodovan je bil sedaj človek. Spoznal je dobro in zlo, pa ne v luči božje resnice, v luči popolne prostosti in blaženosti: spoznal je dobro in zlo na svoje stroške, izgubil je preveliko dobro in se pogreznil v preveliko zlo.

Prva dva človeka sta morala pustiti srečo v vrtu veselja. Ž njima pa so šle one besede Gospodove. V trudu sta živela in sta umrla.

Človeški otroci so se odvrnili od Gospoda Boga. Niso marali za njegova pota. Hodili so svoja pota, živeli po svojih željah. Pa one Gospodove besede so šle vedno ž njimi. V velikem trudu so živeli človeški otroci in umirali.

Z vsemi, vsemi Adamovimi sinovi gredó Gospodove besede.

Trava požene in zvene. Solnce vshaja in zahaja. Rodovi pridejo in izginejo.

Vprašali so človeški otroci:

Kaj je človeško življenje? Kaj je človek?

Kaj je človek? Podoba slabosti, žrtva trenutka, igrača sreče, podoba nestanovitnosti, zveza zavisti in nesreče, vse drugo sleza in žolč. (Aristotel. ap. Stobaeum Florileg. 98. 60).

Mogočna prikazen je res človek v božjem stvarstvu;

Človek je svet v malem, mikrokosmos (Aristot. Physic. I. 8. c. 2): On ima snovi, kakor nežive stvari. On živi z rastlinami rastlinsko življenje. On živi z živalimi čutno življenje. In vrh vsega tega ima razum in prosto voljo. In razum in prosta volja ga delata za krono in diko vseh stvari.

Mogočna prikazen je človek. Ponosno hodi po zeleni zemlji:

Mnogo silnega živi, pa nič
Ni silnejšega, kakor je človek.
On gre celó čez morsko
Mračno plan od juga obdan,
Potujoč sredi valov
Po stezi strašno viharji.

Najvišjo boginjo celó, zemljo,
Prisili on, večno, neusahljivo,
Ko se obrača plug od leta do leta,
On jo obrne s pomočjo konjev.

Krilovitih ptic lahko jato
In divje blodne zveri v šumi
In gomazečo zalego v morju
Ujame zvito nastavljaoč
S pletenimi mrežami
Mnogodaroviti človek.
Ukroti zvito-umetno dežele
Gorsko divjačino, in grivnati
Tilnik upreže konju z jarmom
Kot prostemu volu gorskih višav.

(Sofokles. *Antigone*.)

Ponosno stopa človek po zeleni zemlji in
gospodari mogočno. Za vse vé svét. Samo za
jedno stvar si ne more opomoči:

Besedo in zvrtačni vzlet
Mislim je iznašel, izmislil
Državo-upravljajoče zakone, zna se
Umakniti mrazu slane in
Jupitrovim deževnim pušicam;
Vé povsodi za svét,
Brez sveta ga ne zadene nič
Bodočega; samo pred smrtjo
On ne more zbežati.

(Sofokles. *Antigone*.)

Človek je umrljivo bitje. Ponosno stopa
nekaj časa po zemlji. Pa že gleda smrt za njim
s steklenimi očmi. On beži, pa ji ne more
zbežati.

In revno bitje je človek kakor malokatero
drugo:

Bitje nobeno ni žalostnejše tukaj na zemlji
Kakor je človek pred vsem, karkoli živi in se
giblje

(Homer. *Iliad*. 17).

In zakaj?

Samo njega izmed vseh živalij pokriva narava
s ptujim blagom, drugim je podelila razna odela:
lupine, skorjo, kože, bodilo, dlako, ščetine, lase,
perje, perutnice, luske, volno, celó štôre in dre-
vesa je zaščitila s skorjo včasih dvojno. Samo
človeka je golega in v goli prsti dala rojstveni
dan od sebe, da précej joka in stoka in se solzi
kakor nobena izmed toliko živalij, in sicer koj
ob začetku življenja. S kaznimi začne življenje
samo zato, ker je rojen. O blodnja! pri takih
začetkih mislijo, da so rojeni k ponosu! (Pli-
nius. *Hist. nat.* I. VII.).

V bednem stanju začne življenje in bedno iz
večine živi vse dni. Druge živali so od narave
priročne in usposobljene za svoje delo. Človek se
mora s trdom priučiti vsemu, kar hoče znati.

In le malokdo je gojenec sreče. Rajši obiskuje
človeka nesreča in ga neusmiljeno obdeluje. Vse
svoje življenje se muči človek:

Ves človek je od rojstva jedna bolezen. (De-
mokrit. ap. Pseudo-Hippocrat. I. 810.)

Človeško življenje je polno bolečin in ni
konca njegove muke. (Euripides, *Hippol.* V.)

Pač jeden je konec. Naglo poteka človekov
tek. Mnogo je na svetu stvari, ki dolgo ob-
stajajo in trajajo. Človeku pa ni dolgega ob-
stanka na zemlji. Odmerjeni so mu kratki dnevi.
Naglo poteka njegov tek. Že je blizu konec
in cilj.

Smrt je hitrega dira poslednji cilj. (Seneca,
Troad. 401.)

Pa kako grozen je ta konec!

Veseljak Anakreont vstrepeta v svojem uži-
vanju ob spominu smrti. (Anakr. *Frag.* 43.)

Pred Ahilom se je treslo mesto Troja strahú
in groze. Ahil se je pa strahú in groze tresel
pred smrtjo:

Nič več ne golči o smrti tolažbe, blagi
Odisej:

Rajši bi hotel polje obdelávati kakor
najemnik

Možu ubogemu brez vse dedščine svojega
blagra,

Kakor vladati trumam vsem usehlih
mrličev.

(Homer. *Odiss.* XI. 488.)

Grozen je smrtni dan.

In kaj potem, po smrti? Ali ugasne človek
popolnoma kakor bakla, ko dogori? Ali bo pa
drugo življenje živel človek, boljše življenje?

Kratko in težavno je človeško življenje. Člo-
vek je tako ubogo bitje.

In vendar vsi ljudje brez izjeme čutijo v
sebi naravno nagnjenje k veliki in trajni sreči,
imajo veliko in vrojeno naklonjenost, da bi do-
segli vse dobro in resnično, ki bi zadovoljilo
voljo in duha. In ker imajo vsi ljudje to na-
ravno naklonjenost, mora tudi v resnici biti po-
polna sreča, blaženost, kot resnično dosegljivi
cilj. Pa v čem je ta sreča? Ali jo more človek
doseči na tem svetu? Ali je pa morda to te-
žavno zemsko življenje le priprava in poskušnja
za srečno življenje onstran groba?

V vesoljstvu vlada povsodi lep red in zako-
nitost. Zato je ta Grk tako pomembno ime-
noval svet 'kosmos', red, krasota. Vse stvari in
stvarce so urejene, imajo določeno mesto, svojo
nalogo, svoj red. Tudi človek mora imeti neko
določeno mesto in svoj red na tem svetu. Pa
kateri je ta red? Kaj je človekova naloga? Kako
mesto mu je odločeno v vesoljstvu za delokrog?
Kaj je njegov namen? (Dalje.)